Evliyalar Şehri Gümüşhane

Abdulhalim Durma

Yazar Hakkında

1951 Manisa doğumlu. 1976'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünden mezun oldu. Öğretmen olarak Erzurum, Karabük, AfyonSandıklı, Manisa-Gördes ve AmasyaSuluova'da görev yaptı. 2005'te emekliye ayrılan Abdulhalim Durma 'Evliyalar Şehri' adıyla bir kitap dizisi hazırlamaya başladı. Yazarın ayrıca, 'Din Psikolojisi', 'Kişilik', 'İslam Aleminde Aklın Zevali' ve 'İslami Politik Kültür, Demokrasi ve İnsan Hakları' isimleriyle ebook formatında dört tercümesi, din ve devlet kurumlarının ilişkisini analiz eden makaleleri ile Kadı Kızı isimli bir roman çalışması vardır

İçindekiler

Kelkit Evliyaları

Köse Evliyaları

Kürtün Evliyaları

Şiran Evliyaları

Torul Evliyaları

Kaynakça

VII. yüzyıl sonları ile VIII. yüzyıl başlarında yöreye Müslüman Arapların akınları ulaşır[1]. Şehir Müslümanlarla Bizanslılar arasında birkaç defa el değiştirir. Harşit vadisi ve bu arada Canca Kalesi Selçukluların en erken ulaştığı yerler arasındadır. Tuğrul Bey döneminde Selçukluların Bizans'a karşı kazandığı ilk zafer olan Pasinler ovasındaki savaştan sonra (1048) Gümüşhane dolayları geçici de olsa bir süre Türklerin elinde kalır. Alparslan'ın Malazgirt Savaşını kazanmasından sonra Erzincan yöresine hakim olan Emir Mengücük Gazi Gümüşhane dolaylarını zapt ederek Erzincan imaretine bağlar. Anadolu Selçukluları zamanında Gümüşhane, Harşit vadisinden geçerek Maçka'ya kadar ilerleyen Melik II. Gıyaseddin Keyhusrev ve atabeği Mübarizüddin Ertokuş kumandasındaki kuvvetler tarafından ele geçirilir. Moğol istilası başladıktan sonra Anadolu'nun birçok yeri gibi Gümüşhane ve çevresi de İlhanlıların hakimiyeti altına girer. İlhanlıların saltanat kavgasına düşerek kuvvetlerini kaybettikleri sırada ise Gümüşhane komşusu Bayburt gibi Celayirlilerin idaresine geçer.

XIV. yüzyılın ilk yarısında merkezi önceleri Sivas, daha sonra Kayseri olan Eretnaoğullarının

1 Gümüşhane. Metin Tuncel. TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt 14

hakimiyetini tanır. Ardından Kadı Burhaneddin, Akkoyunlular, Karakoyunlular arasında el değiştirir; zaman zaman da Trabzon Rum Devletinin idaresine girer. Fatih Sultan Mehmed'in bu devlete son vermesi üzerine de Osmanlı topraklarına katılır. Fakat bu hakimiyet uzun sürmez. 1467'de Gümüşhane yöresi Akkoyunlular tarafından ele geçirilir. Akkoyunlu hakimiyeti 1473 yılında Fatih Sultan Mehmed'in Otlukbeli Savaşında Uzun Hasan'ı yenilgiye uğratmasıyla son bulur. Bu tarihten sonra şehir kesin olarak Osmanlı hakimiyetine geçmiş olur. Kanuni Sultan Süleyman döneminde şehrin yerindeki ilk değişiklik gerçekleşir[2]. Yeni gümüş yataklarına daha yakın olan mevkide Süleymaniye Camii ile bu cami çevresinde elli kadar evin inşaı emredilir. Bu şekilde günümüzdeki Süleymaniye Mahallesi ya da Eski Gümüşhane adı verilen şehrin temelleri atılmış olur.

Süleymaniye Camii türbe, hazire, çeşme ve günümüze ulaşmayan, varlığını kaynaklardan öğrendiğimiz medrese yapısıyla küçük bir külliye olarak inşa edilmiştir. Günümüze gelinceye kadar geçirdiği onarımlarda orijinal özelliklerinin bir kısmını kaybetmiştir. Son olarak 2006 yılında gerçekleştirilen onarımda, caminin içi ve son cemaat yeri yenilenmiş, avlusuna tuvaletler ve gasılhane yaptırılmıştır. Eski fotoğraflarda etrafının evlerle kaplı olduğu görülen yapının, yine kiremit çatı ile örtülü olduğu görülmektedir. Caminin doğusunda bulunan hazirede çeşitli tarihlere ait dokuz mezar taşı yer a1maktadır.

2 Hüseyin Yurttaş. Gümüşhane/Süleymaniye Mahallesi (Eski Gümüşhane) Kültür Varlıkları

Küçük Cami, eski Gümüşhane yerleşim yerinde Süleymaniye Camii'nin arkasındaki bahçeler içindedir. Yapımıyla ilgili bilgiler kesin değildir. 12. yüzyıl başlarında Danişmendlilerin yöreye gelişlerinden sonra yapıldığı sanılmaktadır. Kare planlı, tek kubbelidir. Yaklaşık 10 m. yüksekliğindeki kubbe küçük taşlarla örülmüştür. Kapı ve pencereler yuvarlak kemerlidir. Sivri kemerli mihrap, gri renkte taştan yapılmıştır.

Osmanlı idaresi altında Gümüşhane önceleri Erzurum, daha sonra Trabzon beylerbeyiliklerinin sınırları içerisinde bulunmaktadır. Mesela Katip Çelebi'nin Cihannüma'sında şehir Erzurum'a bağlı, Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde ise Trabzon eyaleti içinde gösterilmektedir. Canca civarında gümüş yataklarının işletilmesine Osmanlı döneminde de devam edilmiştir. Hatta burada gümüş sikkeler basıldığı da bilinmektedir. Fatih Sultan Mehmed madenle uğraşan halkı vergiden muaf tutarak onları gümüş madenlerini işletmeye teşvik eder. Böylece madenci nüfusunda artış meydana gelir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde şehrin yerindeki ilk değişiklik gerçekleşir; yeni gümüş yataklarına daha yakın olan mevkide Süleymaniye Camii adı verilen bir cami ile bu cami çevresinde elli kadar evin inşası emredilir. Bu şekilde günümüzde Süleymaniye Mahallesi ya da Eski Gümüşhane adı verilen şehrin temelleri atılmış olur. Bunun üzerine Canca sönükleşmeye, yeni kurulan ve muhtemelen bu dönemde Gümüşhane adı verilen şehir gelişmeye başlar. Bu şehir, Harşit Irmağına sol taraftan karışan Musalla Deresinin yamaçlarında ve bugünkü Gümüşhane'ye dört km. kadar

mesafede kurulmuş, mahalleleri 1400-1500 m. yükseklikler arasında amfiteatr şeklinde yayılmıştır. Gümüşhane'den çıkan gümüş ve bakır hükümet tarafından satın alınarak gümüş kısmı darphaneye, bakır tophaneye gönderilir, bakırın fazlası da dışarıya gitmemek şartıyla ülke içinde sarf edilir. Buradan çıkan gümüş, sikke kesmek üzere ülkenin başka darphanelerine gönderildiği gibi Gümüşhane'de de sikke kesilmektedir. İsminin Gümüşhane olarak değiştirilmesine rağmen bu sikkelerde hala Canca adının da kullanıldığı dikkati çeker. Kanuni Sultan Süleyman ve onun ardından gelen iki padişah da Gümüşhane'de sikke kestirmişlerdir.

Katib Çelebi Cihannüma'sında Gümüşhane'den "azim ve mamur" bir kasaba olarak söz eder. 1647 yılında buraya gelen Evliya Çelebi de maden yataklarının zenginliğini anlatıp bazısı kapalı, bazısı işleyen yetmiş gümüş madeni ocağı bulunduğunu, bu tarihte darphanesinin çalışmadığını, fakat üzerinde Canca yazılı sikkeler gördüğünü söyler.

Evliya Çelebi'nin şehri ziyaret ettiği yıllardan önce sona eren IV. Murad dönemi (1623-1640), şehrin yeni yerinde en fazla geliştiği dönemlerden biri olmuştur. XVIII. yüzyılda burada maden çıkarılması ve aynı yüzyılın ilk yarısında gümüş sikke darbı sürdürülmüştür. 1718 ve 1730-31 tarihlerini taşıyan sikkelerde artık Canca adının kullanılmadığı, Gümüşhane isminin geçmeye başladığı görülmektedir. Şehrin önemi XIX. yüzyıla kadar devam eder. Devlet idaresinin Gümüşhane'ye ve

çevresindeki madenlere verdiği önem, zaman zaman buradan Tophane-i amire için bakır getirilmesine, darphaneye gümüş gönderilmesine, Gümüşhane madenlerinden çıkan gümüşün dışarıya satılmamasına, buradaki madenlerin sermayesine ve madenlerde çalışan işçilere dair hükümler göndermesinden de anlaşılmaktadır. Ancak XVIII. yüzyılın ikinci yarısında III. Mustafa döneminde (1757-1774) su dolan maden ocakları Fransa'dan getirtilen aletlerle de çalıştırılamayınca şehir canlılığını yitirmeye başlar.

XIX. yüzyılın başlarına gelindiğinde maden yatakları giderek tükenir. 1829 yılındaki Osmanlı-Rus harbi esnasında Rus kuvvetleri Gümüşhane'ye ulaşamasalar da çok yakınındaki Hart ovasına kadar geldiklerinden Gümüşhane bu savaştan etkilenir; nüfusun ve özellikle madencilikle uğraşan gayri müslim nüfusun önemli bir kısmı ülkenin başka yerlerine göç eder. Bu da madenciliğin ve şehrin gerilemesine, nüfusunun azalmasına yol açar. Aynı yüzyılın ortalarında yörenin ormanlarının tükenmesi sonucu yakıt sıkıntısı da buna eklenince maden işletmesi durdurulur. 1869'da yöreye uğrayan Theophile Deyrolle de buraya adını veren gümüşlü kurşun madenlerinin işletilmesinin hemen hemen terkedilmiş olduğunu, Gümüşhane'nin meyve ticaretinde önemli bir rol oynadığını belirterek şehirden sandıklarla Trabzon, Erzurum ve hatta İstanbul'a armut,

daha yakın çevreye ise kiraz gönderildiğini belirtmektedir[3]. O yıllarda Gümüşhane şehrinin 800 kadar haneden oluştuğunu ifade eden seyyah, meyve ticaretinden sonra önemli etkinlik olarak çanak çömlek yapımının geliştiğini ve her yıl sarı, yeşil ve kırmızı sırlı 30-40.000 testi imal edildiğini yazar. Gümüşhane'de deri ticaretinin de günden güne geliştiğini söyleyen Deyrolle, şehrin pazarında az miktarda ayı, kurt, tilki, vaşak, sansar ve samur postlarının satıldığını ilave ederek Gümüşhanelilerin avcılıktaki maharetlerini dile getirir.

1867 yılındaki düzenleme ile Gümüşhane Trabzon vilayeti içinde bir sancak merkezi haline gelir. 1870 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesi'ne göre şehirde on dört mahalle içinde 920 hane bulunmakta ve bu hanelerde toplam 2357 nüfus yaşamaktadır. O yıllarda Gümüşhane'de imalat etkinliği olarak tiftik çorap ve ayak yemenisi, ayrıca meşin ve sahtiyan gibi ürünler üretilmekte ve bunlar Gümüşhane'nin ihtiyacını karşıladıktan sonra ihtiyaç fazlası olarak ülkenin başka bölgelerine de gönderilmektedir.

XIX. yüzyılın ilk yarısında kapatılan gümüş madeni ocakları için 1883'te son bir denemeye girişilir ve maden işletmesi ecnebi bir şirkete verilir. Daniel Pappa et Co. şirketi burada 1888'e kadar çalışır. Fakat bu son teşebbüste de hasılatın işletme masrafını karşılamadığı

3 Fransız ressam ve seramikçisi olan Theophile Deyrolle (1844-1923)'ün '1896'da Trabzon'dan Erzurum'a isimli seyahati Reşat Ekrem Koçu tarafından Türkçeye kazandırılır.

görüldüğünden faaliyet tamamıyla durdurulur. Bunun üzerine önemi çevresindeki madenlerin varlığına dayanan yerleşme merkezi yavaş yavaş dört km. ötedeki Harşit vadisine kayar. Önceleri bu vadi boyunda bahçeler ve meyvelikler arasına serpiştirilmiş yazlık evler sıralanmaktadır. Zamanla bu kesimde Trabzon'u Erzurum'a bağlayan işlek yolun (Trabzon-Erzurum-İran transit yolu) kenarında önce ticaret, sonra da bir yönetim merkezi doğar. Böylece Gümüşhane'nin ikinci defa yer değiştirmesi gerçekleşmiş olur. XX. yüzyılın başlarında 1904 tarihli salnameye göre şehirde 3240'ı Müslüman olmak üzere 5930 nüfus yaşamaktadır. 19 Temmuz 1916-28 Şubat 1918 tarihleri arasındaki Rus İşgalinden sonra eski Gümüşhane'nin çöküşü iyice hızlanır. I. Dünya Savaşının ardından yeni şehirde henüz resmi daireler inşa edilmediğinden idari binalar olarak Harşit vadisinde eskiden beri mevcut yazlık konaklardan faydalanılır. 1922 yılında Hükümet Konağı yapılınca idare burada çalışmaya başlar. Bundan sonra konut sayısı da artar. 1922'de dört beş konak ve birkaç handan ibaret olan Gümüşhane zamanla büyür. Tek ana caddenin kenarında ticarethaneler sıralanmaya başlar ve bunları öteki fonksiyonların çoğalması takip eder. Cumhuriyet döneminden sonra da bütün ticaret ve yönetim etkinliği Harşit Vadisindeki yeni Gümüşhane'de toplanır. İmparatorluğun sonlarına doğru Trabzon vilayetinden ayrılarak müstakil bir sancağın merkezi olan Gümüşhane şehri Cumhuriyetin ilk yıllarında vilayet merkezi durumuna getirilir.

Keçikale, Gümüşhane şehir merkezinin 20 km. doğusunda, Bayburt-Gümüşhane anayolunun sağında yer almaktadır. 1560 m. yükseltide ana kaya üzerine inşa edilmiş, 78x27 m. boyutlarındadır. Moloz taş örgülü duvarların büyük bir kısmı hala sağlam durumdadır. Kale duvarlarının yükseltileri 5-15 m. arasındadır. Kalenin güney ve kuzey kesimlerinde su sarnıcı ve depolar yer almaktadır. Kalenin batısında yaklaşık 15 m. uzunluğunda doğal bir kaya altı sığınağı bulunmaktadır. Sığınağın girişine duvar örülmüştür. Yapıyı Winfield-Bryer Bizans kalesi olarak değerlendirmişlerdir[4].

Akçakale, Gümüşhane şehir merkezinin kuzeydoğusunda, 1530 m. yüksekliktedir. Gümüşhane-Bayburt karayolunun 5. km.sinden 12 km. kuzeye gidilerek ulaşılmaktadır. Ana kaya üzerine yuvarlak planlı olarak moloz taşlarla yapılmıştır. Kale olmaktan çok gözetleme kulesi niteliğindedir. Kule içerisinde bir su sarnıcı yer almaktadır. Doğubatı uzunluğu 12 m.dir. Kulenin güney tarafı büyük ölçüde tahrip olmuş durumdadır. Gözetleme kulesi Ortaçağ özellikleri göstermektedir[5].

Kov Kalesi, Gümüşhane şehir merkezinin 22 m. güneydoğusunda, Gümüşhane-Erzincan karayolunun 6

---

4 2003 Yılı Gümüşhane Yüzey Araştırması. Süleyman ÇİĞDEM, Haldun ÖZKAN, Hüseyin YURTTAŞ

5 2003 Yılı Gümüşhane Yüzey Araştırması. Süleyman ÇİĞDEM, Haldun ÖZKAN, Hüseyin YURTTAŞ

km. kuzeyinde 130 m. yükseklikteki bir ana kaya üzerine kurulu kalenin en yüksek noktası 1760 m.dir[6].

Kale Köyü Camii (Yukarı Cami), merkeze bağlı Kale Köyünün hemen yanında bulunan Keçikale'nin eteğinde yer alan Kale Köyü Camii, 8.90x6.90 m. boyutlarındadır. Moloz taş örgülü duvarların köşelerinde ve pencere sövelerinde kesme taş kullanılmıştır. 0.76 m. kalınlığındaki duvarlarda iki sıra ahşap hatıl kullanılmıştır. Caminin inşa tarzı, XIX. yüzyıl sonları-XX. yüzyıl başlarına ait olduğunu göstermektedir[7].

Süleymaniye Mahallesinde bulunan üç nefli bazilikal plan şemasında, üst örtüsü ve güney duvarı büyük ölçüde yıkık olan Hagios Stephanos Kilisesinin, üslup özelliklerinden hareketle XIX. yüzyıl eseri olduğu anlaşılmaktadır[8].

Ulu Cami, eski Gümüşhane yerleşim merkezinde, Süleymaniye Mahallesinde bulunmaktadır. Cami, türbe, hazire, çeşme ve günümüze ulaşmayan, varlığını kaynaklardan öğrendiğimiz medrese yapısıyla küçük bir külliye konumunda inşa edilmiştir. Üzerinde yapım kitabesi bulunmayan caminin kuruluşu XVI. yüzyıla

---

6 2003 Yılı Gümüşhane Yüzey Araştırması. Süleyman ÇİĞDEM, Haldun ÖZKAN, Hüseyin YURTTAŞ

7 2003 Yılı Gümüşhane Yüzey Araştırması. Süleyman ÇİĞDEM, Haldun ÖZKAN, Hüseyin YURTTAŞ

8 https://gumushane.ktb.gov.tr/TR-231648/merkes-suleymaniye-mahallesi-hagios-theodoros-kilisesi.html

kadar indirilmektedir. Kanuni Sultan Süleyman yöreden geçerken gümüş madeninin çıkarıldığı bölgede evlerin yapılmasını emretmiş, ayrıca bir caminin yapılmasını da istemiştir. Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırıldığı kabul edilen Süleymaniye Camii günümüze gelinceye kadar birçok onarım geçirmiş ve bu onarımlarda orijinal özelliklerinin bir kısmını kaybetmiştir. Son olarak 2006 yılında gerçekleştirilen onarımda, caminin içi ve son cemaat yeri yenilenmiş, avlusuna tuvaletler ve gasilhane yaptırılmıştır. Eski fotoğraflarda etrafının evlerle kaplı olduğu görülen yapının, yine kiremit çatı ile örtülü olduğu görülmektedir. Süleymaniye Camii içerisinde yer alan levhalar, 1868, 1874, 1881 ve 1900 tarihlidir. 1868 ve 1874 tarihli hatların hattatı Muhammed Şefik'tir. Mihrap üzerindeki Ayet-i Kerime'nin hattatı ise Salih adında bir sanatkardır. Levhalar ve mezar taşları kültürümüzün nadide eserleri arasındadır[9].

Eski Gümüşhane'de Güzeller Mahallesinde bulunan caminin kitabesi yoktur. Ancak caminin hemen yanında kitabeli bir çeşme bulunmaktadır. Osmanlı dönemine ait çeşme üzerindeki kitabede H. 1202-M. 1787-1788 tarihinde Mir Ahmed Raşid tarafından yaptırıldığı kayıtlıdır. Muhtemelen çeşme, cami ile beraber yapılmış olmalıdır. Çeşmenin tarihine dayanarak,

9 2007 Yılı Gümüşhane Yüzey Araştırması. Süleyman ÇİĞDEM, Haldun ÖZKAN, Hüseyin YURTTAŞ

caminin de çeşme ile aynı tarihlerde inşa edilmiş olduğu düşünülebilir[10].

Gümüşhane-Erzurum kara yolu üzerinde il merkezine 15 km. mesafede bulunan Pir Ahmed köyü içerisinde yer alan **Pir Ahmed Türbesi**'nin Karamanoğlu Pir Ahmed Bey'e ait olduğu ileri sürülür. Türbe 1550 yılında inşa edilmiştir. Pir Ahmed Karamanoğlu II. İbrahim'in oğullarından biridir. İbrahim Bey 39 yıllık hükümdarlıktan sonra 1464 yılında, ölümünden kısa bir süre önce veliahtı ve büyük oğlu İshak Bey'e hükümdarlığı bırakmışsa da Pir Ahmed ve diğer kardeşleri buna razı olmayarak İbrahim Bey'i Konya'dan çıkarmışlar ve denilir ki, babalarının üzüntüden ölümüne sebep olmuşlardır. İshak Bey kardeşlerine karşı koymayarak Silifke taraflarına çekilmiş, Pir Ahmed Bey de Konya ve çevresinde idareyi ele almıştır. İshak Bey'in Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan Bey'den aldığı yardımcı kuvvetlerle Karaman Beyliğini tekrar ele geçirmesi üzerine Pir Ahmed, Osmanlılara başvurmuştur. Daha sonra Pir Ahmed, Antalya Sancak Bey'i Köse Hamza Bey kuvvetleriyle Karaman'a girmiş, Silifke Kalesinden başka diğer Karaman topraklarına sahip olarak bir süre Osmanlı egemenliğinde bulunmuştur. Pir Ahmed Bey bu defa kardeşi Kasım Bey'le uğraşmış, 1466'da Osmanlı'ya muhalefet etmesi üzerine Fatih Sultan Mehmed komutasındaki Osmanlı ordusunun Karaman memleketlerine girmesi sonucu Larende

10 Haldun Özkan. Gümüşhane'de Ahşap Tavanlı Camiler

(Karaman) ye kaçmıştır. Veziriazam Mahmud Paşa'nın Larende'ye Pir Ahmed üzerine gönderilmesi sonucu çıkan savaşta, Pir Ahmed'in kuvvetleri bozularak kaçmıştır. Daha sonra Gedik Ahmed Paşa bir kısım Karaman ailesinin bulunduğu Mokan ve Minan Kalesini ele geçirmiş, burada bulunan Pir Ahmed Bey'in eşiyle oğlunu İstanbul'a göndermiştir. Minan Kalesinin alındığını duyunca üzüntüsünden kendisini kayabaşından aşağı atıp intihar etmek isteyen Pir Ahmed, bir ağaca takılmak suretiyle kurtulmuş, artık ümitsiz bir halde Tarsus'a ve oradan da Uzun Hasan Bey'in yanına gitmiş ve kendisine ikta olarak verilen Bayburt tarafındaki dirliğinde ölmüştür[11].

---

11 Şikari'nin Karamannamesi'nde şu ifadeler yer alır. "Sultan, Pir Ahmed Han içün ağlayub 'asker çeküb yürüdü. Gelüb Pir Ahmed Han'ın meyyitin buldular. Yas matem edüb tabuta koyub Larende'ye gönderdiler." Halil Edhem Bey'in Karamanoğulları makalesinde ise vefat yeri farklıdır. "Bundan sonra Larende ve Niğde taraflarına çekilen Pir Ahmed, kardeşi Kasım'la birleşerek 874'te (1469) ortaklaşa hükümet ettiler. Fakat bu teşebbüsten de başarı elde edemeyen Pir Ahmed, intihar girişiminde bulunmuş, nihayet Şam yakınlarında 880 (1475) senesinde sefalet içinde ölmüştür." Milli Eğitim Bakanlığının İslam Ansiklopedisinde yer alan Karamanlılar maddesinde de Pir Ahmed'in vefatı farklı şekilde verilir. "Osmanlıların Otluk-Beli'nde meşgul olmalarından istifade eden Venedikliler, Uzun Hasan'ın mağlûbiyeti üzerine, Karaman sahillerini terk ederek, çekildiler. Sür'atle Karaman iline giren Gedik Ahmed Paşa, Larende civarında Pir Ahmed'i bozarak, Ermenak'ı hücûm ile zaptetti. Pir Ahmed zevcesi ve hazineleri ile Menan kalesine sığındı ise de, yakalanarak, kalenin surlarından aşağı atıldı."

Kanuni Sultan Süleyman döneminde (1520-1566) inşa edilen Pir Ahmed Türbesi, kare planlı, iki katlı olarak düzenlenmiş bir türbedir. Kuzeyden açılmış basık kemerli bir giriş ile türbeye ulaşılmaktadır. Girişin önündeki küçük kare bir açıklıktan, dört basamakla cenazelik bölümüne inilmektedir. Üzeri tonoz örtülü cenazelik bölümünde sadece bir sanduka bulunmaktadır. Cenazelik bölümünde pencereye yer verilmemiştir.

Türbenin üst katı mescit olarak kullanılmaktadır. Bu mekanın üzeri kubbe ile örtülmüş, kubbeye pandantiflerle geçilmiştir. Batı yüzünde grift bir sülüsle yazılmış dört satırlık bir kitabe bulunmaktadır. Kitabenin üzeri onarım sırasında çimentolu sıva ile yer yer kapatılarak zarar görmüştür. Bu nedenle kelimelerin bir bölümü okunamamıştır. Kitabe açıklaması şöyledir. **"***Bu vakfın zikridir…. İzzet ve ikram yolu, Salihlerin övüncü…. Merhumun muradı, bütün Edhemi'nin sahibi Allah'a temiz bir kalple gelenden başka Aziz Ahmed….Selim oğlu Sultan Süleyman…… dokuz yüz elli yedi.*"

Türbenin üst katı iki küçük mazgal pencere ile aydınlatılmıştır. İçten kubbe, dıştan külahla kapatılmış ve üzeri sonradan sac ile kaplanmıştır. Türbe üzerinde süsleme bulunmamaktadır. Kesme taş malzemeden inşa edilmiştir. Türbenin içinde, batı duvarında kitabe yer almaktadır. Bu kitabeden türbenin 1550 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Gümüşhane'nin 13 km. doğusunda bulunan *Tekke* köyünde, anayolun hemen kenarında yer alan **Çağırgan Baba** Türbesinde yatan zatın asıl adının "Seyyid Mahmud" yahut "Seyyid Hasan" olduğu şeklinde rivayetler bulunmakla birlikte hangisinin olduğu kesin değildir[12]. Türbe halen ziyarete açık durumdadır.

Asıl mekanı kare bir plan üzerine taştan yapılmış, sonradan batısına dikdörtgen planlı bir bölüm daha eklenmiştir. Türbenin her iki bölümünün de içinde birer sanduka yer almaktadır. Türbeye kuzey cephesindeki dikdörtgen düz lentolu bir giriş ile ulaşılmaktadır. Asıl türbe bölümüne batıdan sivri kemerli bir giriş açılmıştır. Alınlık içerisinde mermer üzerine iki satır sülüsle yazılmış bir kitabeye yer verilmiştir. Bu bölümün üzeri içten kubbe, dıştan sekizgen bir piramit külahla örtülmüştür. Kubbeye köşelere yerleştirilen tromplarla geçilmiş, kubbenin oturduğu sekizgen kasnak dışarı yansıtılmıştır. İçerisinde bir sanduka bulunmaktadır. Türbe son yıllarda onarım görmüştür. İç kapı üzerinde yer alan Arapça kitabe şöyledir: "*Hazihi mezaru'ş-şerîf el-merhûm el-mağfûr Baba Çağırgan Evliyau's-salikati harrarahû fî mah-ı Receb sene tis'îne vetis'amie*". Yani "Bu mezar-ı şerîf, merhûm, mağfûr, haber veren Çağırgan Baba'nındır. 990 yılı Receb ayında (Temmuz-Ağustos 1582) yazılmıştır.".

---

12 Gümüşhane'nin Kültür Ve Sanat Hayatından 40 Biyografi. M. Muhsin Kalkışım-Kemal Sayla. Gümüşhane Üniversitesi Yayınları. 2013

Bu türbenin, Sultan III. Murad'ın İran Seferi sırasında gördüğü bir rüya üzerine yaptırdığı ve Gümüşhane, Samsun ve Tokat'ta vakıfları bulunduğu kaydedilmektedir.

Çağırgan Baba'nın tekkesine gelince, kaynaklar onun zaviyesinin Kelkit Şurut (Kabaktepe) Köyünde inşa edildiğini söyleyerek 936/1530 yılında 20 hane olduğu tespit edilen mezkûr köyün üç yüz üç akçe tutan vergi gelirinin bu zaviyeye tahsis edildiğini belirtir. Kelkit nahiyesine bağlı Şurut Köyü bütünüyle Çağırgan Baba Zaviyesi'ne sultan beratıyla vakfedilmiştir. Bu tarihte köyün toplam geliri 3.103 akçedir. Zaviyenin başında Şeyh Han Baba oğlu Şeyh İsmail bulunmaktadır. Köyün bu durumu 1516 tarihinde yazılmış olan vergi defterinde kaydedildiği şekliyle yeniden tescil edilmiştir. Kaydın devamında köyde oturan vergi mükellefleri ile Çağırgan Baba soyundan gelen kişilerin adlarına yer verilmiştir. Çağırgan Baba Zaviyesinde sırasıyla şu zatlar görev yapmıştır: Şeyh İsmail'in oğlu Saru Baba, Şeyh Zor, onun kardeşi Yakup, onun kardeşi Hacı Baba, Şeyh İsmail'in kardeşi Gavraz Baba, onun kardeşi Şeyh Yûsuf, onun kardeşi Şeyh Bayar (?), onun kardeşi Ömer, Ahmed Han'ın oğlu Mehmed, onun kardeşi Mahmûd. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde Çağırgan Baba Zaviyesi ile ilgili bir çok kayıt mevcut olup bunlardan ilki 1172/1758 tarihlidir. Bu kayda göre, "Erzurum Kelkit kazasının Şurut Köyünde Çağırgan Baba Zaviyesi tevliyet ve nazırlığının tevcihi" söz konusudur. İkincisi, 1255/1839 tarihli olup, "Kelkit kazasının Şurut köyündeki Çağırgan Baba Zaviyesi mütevelliliğine dair istida"dan bahsedilir. Bir diğeri ise, 1323/1905 tarihli olup, Trabzon'da Kelkit Kazası'nda Çağırgan Baba

Zaviye ve tekkesinin aşarının tesviye-i muhasebesine dair"dir.

Şeyh İsmail Efendi hakkındaki bilgilerimiz sınırlıdır. 1860 yılında Çağırgan Baba Türbesi şeyhi olup, 1858 yılında Kelkit kazasında Şeyh Mustafa Efendi ile birlikte Avarız-ı Dîvaniyye ve Tekalîf-i Örfiye vergilerinden muaf olup olmadıklarının kayıtlardan araştırılarak ortaya çıkarılması hususunda kayıt vardır. Gerek Kelkit Şurut köyü, gerekse Kovans nahiyesine – şimdiki Kale köyü- bağlı Selekli köyünde bulunan Çağırgan Baba zaviyelerinde bir türbenin olmadığı bilinmektedir. Arşiv kaynaklarında ayrıca 1852 yılında öldürülen bir Kelkitli Şeyh İsmail'den bahsedilmektedir ki bu zatın 1860 yılında Çağırgan Baba Türbesi şeyhi olan İsmail Efendi olması görüleceği üzere tarihen mümkün değildir. Bu durumda o dönemde Kelkit'te Şeyh İsmail adında bir başka şeyhin yaşadığını da söylemek mümkün olmaktadır[13].

Hacı Tahir Efendi Türbesi, eski Gümüşhane'de Süleymaniye Mahallesinde, Süleymaniye Camiinin kuzey doğusunda, cami zemininden aşağıdaki terastadır[14]. Türbe günümüze onarımlarla ulaşabilmiş olup üzerindeki kitabede 1755–1834 tarihleri yer almaktadır.

Mısır El-Ezher Üniversitesi'nde din alimi olduğunu, giriş üzerinde yer alan kitabeden öğrendiğimiz türbenin yatanı hakkında fazla bir bilgimiz yoktur. 1755–1834 yılları arasında yaşamış olan Tahir Efendi, zamanla

13 Gümüşhane'nin Kültür Ve Sanat Hayatından 40 Biyografi. M. Muhsin Kalkışım-Kemal Sayla. Gümüşhane Üniversitesi Yayınları. 2013

14 Haldun Özkan. Gümüşhane'de Osmanlı Dönemi Türbeleri

cami haziresinin oluşmasına da sebep teşkil etmiştir. Mezar yapısının XIX. Yüzyılın ilk yarısında inşa edildiğini söylemek mümkündür. Kare planlı türbenin girişi doğudadır. Diğer üç yönde birer pencere açılmıştır. İçten köşe bingilerine oturan kubbe, dıştan çatı ile örtülüdür. Türbe içerisinde iki sanduka bulunmaktadır. Bunlardan büyük olanı Hacı Tahir Efendi'ye aittir ve kuzey penceresinin önünde yer alır. Güneydeki pencere önünde de küçük ölçülerde bir sanduka daha yer almaktadır. Bunun da Tahir Efendi'nin yakınlarından birine ait olduğu anlaşılmaktadır. Duvarlar moloz taş örgülüdür ve sıva ile kaplıdır[15].

Mısırlızade Türbesi diye de anılan Tahir Efendi'nin türbesi, Süleymaniye mahallesinde, Ulu Cami'nin kuzey-doğu yönünde yoldan yüksek seviyedeki ihata duvarı ile çevrili hazirede bulunmaktadır. Mezarlığa girişin sağlandığı merdivenler ile evvela önüne ulaşılan türbe, batıdan-doğuya hafif meyilli arazide müstevi bir sahaya kurulmuştur[16]. Türbe etrafında yeni ve eski mezarlar ve bunlara ait mezar taşları mevcuttur. Türbenin kitabesi yoktur. Kapı üzerinde günümüz alfabesiyle 1834 senesinde vefat eden Hacı Tahir Efendi'ye ait olduğunu gösterir bir mermer levha mevcuttur. Mahalle sakinlerinden ve torunlarından edinilen bilgiler neticesinde yapı Hacı Tahir Efendinin çocukları

15 2007 Yılı Gümüşhane Yüzey Araştırması. Süleyman ÇİĞDEM, Haldun ÖZKAN, Hüseyin YURTTAŞ

16 İsmail Hacıahmetoğlu. Gümüşhane İl Merkezindeki Türk/İslam Devri Mimari Eserler. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üni. Ankara. 2007

tarafından söz konusu bu tarihlerde yapılmıştır. Ziyarete açık vaziyetteki yapı plan suretini muhafaza ederek günümüze ulaşmıştır. 1915 ve 1930 senelerine ait resimler de duvarları kerpiç ile sıvalı ve kiremit kaplı örtüye sahip bulunduğu görülen eser 2002 yılında kapsamlı bir tadilattan geçmiştir. Kiremit çatı çinkoyla değiştirilmiş, dış cephe çimento sıvayla kaplanarak boyanmıştır. İç mekan da bünyesinde değişiklik yapılmadan benzer tarzda bir muameleye tabi tutulmuştur. Plan itibariyle kare gövdeli, içten kubbe, dıştan omuz çatı ile örtülü sade ve mütevazı bir eserdir. Kubbe duvarlara istinat etmektedir. Bundan dolayı eserin köşelerinde boşluklar husule gelmiştir. Cepheler çimentoyla sıvandığından duvarları teşkil eden inşa malzemesini anlamaya imkan kalmamıştır. Mahalle sakinlerinin ifadesiyle muntazam olmayan taşlarla vücuda getirilmiştir. Eser genel olarak sade bir görünüşe sahiptir. Doğu cephede giriş açıklığı diğer taraflarda ise birer adet dikdörtgen şekilli pencere bulunmaktadır. Doğu duvarının ortasında teçhiz edilmiş kapı sivri kemerlidir. Kemer ve söveleri muntazam kesilmiş ve güzel işçilikli taşla meydana getirilmekle beraber irtifası fazla değildir. Türbe içi de oldukça sadedir. Duvarlar ve kubbe tamamen sıvanmış ve boyanmış vaziyettedir. Kubbe fazla yüksek olmayıp basık tutulmuştur. Duvarlardaki bütün açıklıklar kubbe ekseninde karşılıklı gelecek şekilde ve yarım daire kemerli halde tasarlanmışlardır. Zemin döşemesi tahta olan türbede iki ahşap sanduka yer almaktadır. Bunlardan, girişten bakıldığında sağ cihette kalan sanduka daha büyük ve Hacı Tahir Efendiye ait iken diğeri ise Hacı Tahir Efendinin bir talebesine aittir .

Ayrıca Gümüşhane merkez ilçede Mustafa Özden Çeşmesi, Haios Ionnas Kaya Manastırı, Hagios Ionnes Kilisesi, Metropolitan Binası, Erkek Okulu, Cami-i Sağir Mahallesi Kilise I, Cami-i Sağir Çeşmesi, Kaya Kilise, Hamam Deresi Köprüsü, Süleymaniye Hamam I, Dere Hamamı, Kavaklık Hamamı, Paşa Hamamı, Ulu Camii Köprüsü, Güzeller Mahallesi Çeşmesi, Güzeller Mahallesi Özdenoğlu Çeşmesi, Daldaban Çeşmesi, Harşit Çayı Köprüsü, Zeki Kadir Bey Zade Konağı gibi tarihi yapılar bulunmaktadır.

Kelkit ve çevresi Bizanslılar ile Emeviler ve Bizanslılar ile Abbasiler arasında birkaç defa el değiştirmiş[17] ve bu durum Selçuklu akınlarına kadar devam etmiştir. Selçuklular ilk defa 1016 yılında Selçuklu Sultanı Çağrı Beyin yapmış olduğu Doğu Anadolu seferinde Kelkit ve çevresine gelmişler, 1058 yılında Tuğrul Beyin kardeşi İbrahim Yinal bey Kelkit ve çevresini fethetmiştir. Bu dönemde Kelkit ve çevresinde yoğun Türkmen oymakları göç ederek iskan ettirilmişlerdir. 1071 Malazgirt zaferinden sonra bölgede Selçuklu hakimiyeti iyice belirginleşmiştir. XIV. yüzyılın ikinci yarısından sonra Kelkit vadisinin Alansa, Kürtün, Tirebolu hattının tamamen Çepnilerin yurt tuttuğu yerler olduğu kaynaklarda ifade edilmektedir. Yine kaynaklara göre, Kelkit'in 1514'te Çaldıran Zaferinden sonra Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetine geçtiği belirtilmektedir. Aynı yıl Bayburt'un sancak merkezi yapılmasıyla birlikte Bayburt'a bağlanmıştır. Bu yıllarda Bayburt sancağı Erzincan vilayetine bağlıydı. Bölgeye ait ilk tahrir kaydı 1516 yılına aittir. Kelkit 1840 yılında kaza olmuştur.

Kaza merkezi olduktan sonra nüfusu hızla artmaya başlamıştır. Trabzon valiliğinin Bab-ı Aliye Kelkit'in Gümüşhane'ye bağlanmasını talep etmesiyle 1887 yılında Kelkit ve Şiran Bayburt sancağından alınarak Gümüşhane sancağına bağlandı. Bununla birlikte Gümüşhane sancağı Kelkit, Şiran, Torul Gümüşhane olmak üzere dört kazadan oluşmaktaydı. Bu idari yapı Cumhuriyetin ilanına kadar sürdü. 1870 Tarihli Trabzon

17 https://www.kelkit.bel.tr/

Salnamesinde Kelkit'e bağlı 95 köy bulunduğu bildirilmektedir. Yine 1904 tarihli salnamede Kelkit kaza merkezinde bir hükümet dairesi, iki cami, iki medrese, iki okul, yirmi iki mağaza, atmış sekiz dükkan, onüç kahvehane, üçyüz ellidört ev, dört fırın ve üç su değirmeni kaydı bulunmaktaydı. Aynı salnamede Kelkit hakkında şu açıklayıcı bilgilere yer verilmektedir. "*Kelkit kazasının merkezi olan çiftlik kasabası bu tarafların manzaraca en iyi olan yerlerinden birisidir. Kasaba düz bir ovanın ortasında ve Kelkit ırmağı ile kavuşan diğer bir derenin birleştiği noktaya yakın bir yerde yapılmıştır. İnsan buralardan şen ve güler yüzlü vadiler şirin kasaba ve köyler doğal güzellikler aramayı hatırına bile getirmez. Kış zaten hazin olan bu yerleri soğuk kefenlerle örter. Her sessizlik mezardan nişan verir. Etrafta ufak bir hayat eseri görmek için yazın gelmesini beklemekten başka çare yoktur. Kelkit halkı güçlü kuvvetli adamlardır. Kazanın genel nüfusu 25903 İslam, 511 Rum ve 250 Ermeniden ibarettir. Halkın büyük bir bölümü tarım ile uğraşmaktadır. Başlıca ürünler Arpa, buğday, çavdar, fiğ ve burçaktan ibarettir. Hayvan ürünlerinde yağ ve peynir ile deri ve yumurtanın bir kısmı Erzincan ile Gümüşhane ve Trabzon'a gönderilmektedir. Kelkit batıdan Şebinkarahisar'a güneyden Erzincan'a gitmekte olan mühim bir yol kavşağında olduğu için stratejik önemi olan bir yerleşim alanıydı."*

Çamur Köyü Kümbeti, Gümüşhane'nin Kelkit ilçesine 44 km. mesafede ve ilçeye en uzak köylerinden birinde bulunmaktadır. Çamur Köyünün 5 km. batısında bulunan kümbet, eski bir mezarlık alanı içerisindedir. Kümbet uğradığı tahribata rağmen büyük ölçüde sağlam olarak günümüze ulaşmış ancak, günümüzde köy dışında

kendi haline yıkılmaya terk edilmiştir. Kümbetten dolayı köyün tarihi de Kelkit'in tarihiyle paralel olarak değerlendirilmektedir. 1516 yılından kalma 60 sayılı Vilayet-i Erzincan Defteri'nde Kelkit, Bayburt Sancağına tabi bir nahiye olarak geçmektedir. Bayburt 1334 yılında Eretnaoğullarının eline geçmiş ve bu tarihten sonra da Akkoyunlu ve Karakoyunlular arasında el değiştiren şehir, 1501 yılında Safevilerin, 1514 yılında da Osmanlıların eline geçmiştir. Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Seferine çıktığı 1514 senesinin Haziranında, Erzincan'a yaklaştığı sırada savaşılmadan sulh yoluyla şehir alınmış, ertesi yıl içerisinde de civardaki yerleşme merkezleri feth edilmiştir. İlk olarak kent Emir-i ahur Bıyıklı Mehmed Paşa'ya verilerek, Tercan, Bayburt, Şarki Karahisar, Trabzon-Canik Sancakları da dahil "Erzincan Vilayeti" oluşturulmuştur. Bu ilk düzenleme 1517 yılına kadar aynı kalmıştır. 1517 senesinde tanzim edilen bir teşkilat defterinde, Erzincan Vilayetinin 1514-1515'den itibaren almış olduğu idari statünün değişik olduğu görülmektedir. Bu kayıtlara göre Kemah, Kiğı, Bayburt, İspir Sancakları Diyarbakır'a, Şarki Karahisar ve Canik Sancakları da Rûm (Sivas) Beğlerbeğine bağlıdır.

Kümbetle ilgili mevcut kitabelerin hiçbirinde tarih bulunmadığı için, kümbetin yapılış tarihi kesin olarak tespit edilememiştir.

Eğimli bir arazi üzerine kurulmuş olan kümbet, dıştan sekizgen gövdeli, içten silindirik ve tek katlıdır. Cenazelik bölümü yoktur. Doğudan başlayıp batıya doğru yükselen toprak seviyesi, kümbetin batısını yarı yüksekliğe kadar kapatmış durumdadır.

Kümbetin doğu cephesinde bir giriş ve bir mazgal pencere açılmıştır. 0.85m. genişliğindeki girişin iki yanındaki duvar örgüleri sökülerek tahrip edildiği için, girişin düz lentolu oluşu dışında kapının şekli ve tezyinatı hakkında fikir edinmek mümkün olmamaktadır. 1.65m. yüksekliğinde düzenlenen girişin üzerinde düz bir lento vardır. Doğu cephesinde zemininden 1.83 m. yükseklikte, girişin üzerinde bir mazgal pencere açılmış, pencerenin de özellikle alt kesimi tahrip edilmiştir. Bunun dışında kümbeti aydınlatan iki mazgal pencere de kubbede açılmıştır.

Kümbet içten silindirik olarak düzenlenmiş 4.60 m. çapında bir iç mekana sahiptir. İçeride ilginç bir duvar örgüsü bulunmaktadır. Beden duvarları dıştan kesme taş, içten moloz taşla yapılan kümbetin zemini, kaçak kazılarla açılınca, temel tabanındaki 1.00 m.'lik kısmının tuğla kaplamalı olduğu ortaya çıkmıştır. Beden duvarları taş olmasına rağmen toprak altında kalacağı düşünülen alan tuğla ile kaplanmıştır. Ayrıca duvar yüzeyinde kalan sıva izlerinden içerideki moloz taş yüzeyin sıvandığı görülmektedir. Kümbetin kubbesi içten yatay tuğla örgüsü ile örülmüş ve sıvanmıştır. Sıvalar büyük ölçüde dökülmesine rağmen kalan izlerden bunları görmek mümkündür.

Kümbet dıştan, sade bir saçağa sahiptir. Kümbetin dıştan kuzeybatı köşesinin duvar örgüsü tahrip olmuştur. Diğer yüzleri de muntazam olmayan, farklı büyüklükte taşların kullanıldığı kesme taş örgüye sahiptir. Üst örtüsü içten ve dıştan kubbelidir. Ancak dış kubbesi sonradan sıva ile kaplanmıştır. Orijinal hali ile gövdenin şekline göre sekizgen olarak sonuçlanan külahla kapatılmış olduğu görülür.

Çamur köyü Kümbeti günümüzde kaçak kazılarla önemli ölçüde tahrip edilmiş, kitabeleri yerinden sökülmüş, duvar taşları yıkılmış ve içerisi kazılmıştır. Ön cephesi de büyük ölçüde tahrip edildiği için yapının ne dışında ne de içinde herhangi bir tezyinat görülmemektedir.

Kümbetin duvar bedenleri dışta düzgün olmayan kesme taşla kaplanırken, iç yüzeyi moloz örgü olup, sıva ile kaplanmıştır. Tuğla ise hem kubbenin örgüsünde hem de zeminde duvar kaplaması olarak kullanılmıştır.

Gümüşkaya köyünün eski adı Kodil olup içerisinden geçen dere de aynı adı taşımaktadır. 1876 yılı sayımına göre köy statüsünde görülmeye başlayan yerleşimde, 60 hanede 161 kişi yaşamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla da Kodil adıyla o dönemki Gümüşhane kaza merkezine bağlı görülen köyün adı 1950'lerin sonuna doğru değiştirilmiş ve 1960 yılı nüfus sayımından itibaren günümüzdeki Gümüşkaya adıyla kayıtlarda yer almaya başlamıştır. Köy sınırları içerisinde Musa Baba adına ithaf edilmiş tarihi türbe bulunmaktadır.

Musa Dede Türbesi Gümüşkaya Köyü mezarlık alanı içerisinde bulunan türbe içten ve dıştan tonoz örtülü dikdörtgen planlı, 4.73x3.00 m ölçülerinde inşa edilmiştir. Düzgün kaliteli kesme taş malzemeden yapılan türbenin üzerinde kitabesi yoktur. Türbenin girişi doğuda açılmış, basık kemerli olarak düzenlenmiş ve kapı biraz doğuya kaydırılmıştır. İçerideki beşik tonoz örtü orijinaldir ve dıştan betonla kaplanmıştır. Türbenin içerisinin de sıvalı olduğu, kalan izlerden anlaşılmaktadır. Türbenin biri batıya, diğeri güneye açılan iki küçük

penceresi bulunmaktadır. Pencereler içerden, yuvarlak kemerli bir niş şeklinde düzenlenmiş, dışarıya kare olarak yansıtılmıştır. Türbe içerisinde bir sanduka bulunmaktadır. Kesin tarihini tespit edemediğimiz türbenin plan ve üslubu, 19. Yüzyıl mezar yapılarına uygun düşmektedir.

Gümüşhane'ye bağlı 38 km. mesafede bulunan Yeniköy/Ulukale köyünde Geyikbaba olarak da adlandırılan Abdalbaba'nın türbesi bulunmaktadır.

Köse Evliyaları

Osmanlı'nın 1530 yılında yaptığı tahrir kaydında yerleşim, günümüzdeki Bayburt sancağının Kelkit nahiyesinin köyü olarak görülmektedir. 1835 yılı nüfus sayımında sadece erkek nüfus sayılmış olup buna göre köy statüsündeki yerleşimde 60 hanede 154 erkek yaşamaktadır. 1876 yılı nüfus sayımına göre de köy statüsündeki yerleşimde 72 hanede 233 kişinin yaşadığı görülmektedir.

Köse Mahmut Ağa adındaki bir beyin oymağı ile Yurtlar ve Ekinyüzü Mevkilerine (Köse Dağı) yerleştiği sonra, Örenler'e (Köse'nin 2 km doğusunda), nihayet şimdiki ilçe merkezinin bulunduğu alana geçtiği, Köse adının da bu beyden geldiği rivayet edilmektedir.

1916 yılında Ruslar tarafından ele geçirilen yerleşim, 15 Aralık 1917'de imzalanan Erzincan Mütarekesi sonrasında Rusların çekilmesiyle 17 Şubat 1918 günü işgalden kurtulmuştur. 1918 yılında Kelkit kazasının bir nahiyesi olarak görülen yerleşim, Cumhuriyet döneminde Gümüşhane'nin il yapılmasının (1924) ardından Kelkit Kazasına bağlı bir bucak merkezi haline getirilmiştir. Köse, 22 Şubat 1954 tarihinde belde belediyesi, 3392 sayılı kanunla da 19 Haziran 1987 tarihinde ilçe olmuştur.

Gümüşhane bölgesinde inşa edilen camiIerin pek çoğunda olduğu gibi Köse'de yer alan camiler de ahşap

direkli ve moloz taş duvar örgülü yapılardır. Tezyinat fazla görülmez. Bölgedeki kiliseler çoğunlukla üç veya tek nefli yapılardır. Duvarları moloz taş örgülü ve içleri düz alçı sıvalıdır. Bazı kiliselerde fresko süslemeleri yer alır. Bölgede inşa edilen kiliselerin büyük bir çoğunluğu XIX. yüzyıla aittir[18].

Yaylım Köyü Köse'nin 12 km. kuzeydoğusundadır. Yaylım Köyü Kilisesinin üslup özellikleri sebebiyle XIX. yüzyılda yapıldığı anlaşılmaktadır. 13.00 x 9.80 m. boyutlarındaki kilisenin duvar köşeleri, kapı ve pencereleri kesme taş, diğer kısımlan moloz taş ile yapılmıştır. Kilise üç nefli bazilikal planlıdır. Ortada yer alan dört sütun ve apsis önündeki iki paye ile naos mekanı üç nefe bölünmüştür. Doğudaki üçlü apsis düzenlemesi içten ve dışta yarım yuvarlak plan göstermektedir. Üst örtüsü sağlam olup içten beşik tonoz dıştan kırma çatılıdır. İç mekan mazgal pencereler ile aydınlatılmıştır[19].

Özbeyli Köyü Köse'nin 9 km. güneydoğusundadır. Köy içerisinde bulunan cami 10.00 x. 7.70 m. ebatlarında, ahşap destekli kare planlı olup, ortası kırlangıç örtü ile yanlar kuzey-güney istikametinde uzatılmış ahşap kirişlerle kapatılmıştır. Ortada dört ahşap direk bulunmaktadır. Yapı malzemesi olarak moloz taş ve ahşap kullanılmıştır. Kesme taştan inşa edilen mihrabı ile

18 Hüseyin Yurttaş. Gümüşhane / Köse'deki Kültür Varlıkları
19 Hüseyin Yurttaş. Gümüşhane / Köse'deki Kültür Varlıkları

ahşap minberi bezemesizdir. İçeride, girişin üzerinde mahfile yer verilmiştir. Kuzey duvarında giriş dışında açıklık bulunmamaktadır. Caminin üst örtüsü ve taşıyıcıları orijinalliğini koıumaktadır[20].

Örenşar Köse'nin 15 km. doğusundadır. Köydeki 9.00 x 7.55 m. boyutlarındaki cami kare planlıdır. Moloz taşla inşa edilen caminin beden duvarları sonradan mozaik malzeme ile kaplanmıştır. Üstü düz ahşap tavan olan caminin girişi üzerinde yer alan kitabesinden H.1251 / M. 1135 tarihinde Muhammed b. Emin (?) tarafından yaptırılmış olduğu anlaşılmaktadır. Kesme taş mihrap, üzerinde kıvrık dallardan oluşan bitkisel süslemeli bordürü ile orijinaldir. Ahşap minberi son yıllarda yenilenmiştir[21].

Şeyh Osman Baba, 1884 yılında Köse merkezde dünyaya gelmiştir[22]. Babası Mevlüd Efendi, annesi Melek Hanım'dır. Birinci Dünya Savaşı'nda asker olduğu, Hasankale Ablar –doğrusu Alvar olması gerekir- köyünde Ruslara esir düştüğü, bir zaman sonra İran Konsolosluğu'na müracaat ederek Acem olduğunu söylediği, pasaport çıkartarak gemi ile Giresun Tirebolu limanına vardığı, burada Osmanlı ordusuna katıldığı, askerlik sonrası kendisini tamamen tasavvuf yoluna

20 Hüseyin Yurttaş. Gümüşhane / Köse'deki Kültür Varlıkları
21 Hüseyin Yurttaş. Gümüşhane / Köse'deki Kültür Varlıkları
22 Gümüşhane'nin Kültür Ve Sanat Hayatından 40 Biyografi. M. Muhsin Kalkışım-Kemal Sayla. Gümüşhane Üniversitesi Yayınları. 2013

verdiği ve bu yolda Nakşibendiyye'nin Üveysiyye koluna sülûk ettiği belirtilmektedir. Şeyh Osman Baba'nın beyit ve deyişleri olup elli yaşında gözlerini yitirdiği ve 1968 yılında seksen dört yaşında iken bu fani alemden göçtüğü de kaydedilenler arasındadır. Soyadı Kanununu müteakip "Keleş" soyadını alan Şeyh Osman Baba'nın kabri, Köse Merkez Mezarlığındadır. Nakledildiğine göre bir gün uyuduğu sırada deyiş okumaya başlar. Oğlu onu uyandırarak "Baba bu halin nedir?" diye sorar. O da "Rüyamda Medine'de bulundum. Peygamber Efendimizi alarak buraya getirdim. Uyandığımda rüya olduğunu anlayıp duygulandım." der.

Eski ismi Şurut olan Kabaktepe köyü ilçeye yedi kilometre mesafededir. Hz. Muhammed'in torunu İmam Zeynel Ābidîn (R.A.) yoluyla gelen koldan olduğu kabul edilen Seyyid Ahmed Baba ÇAĞIRGAN Hazretleri bu köyde yaşamış olup, türbesi köy kabristanındadır. Türbesinin ilk olarak Üçüncü Murat zamanında yapıldığı bilinmektedir. Seyyid Ahmed Baba ÇAĞIRGAN, beş kardeş olarak bu bölgeye gelmişlerdir. Bu beş kardeşin isim ve yerleşim yerleri şöyledir: Seyyid Ahmed Baba ÇAĞIRGAN–Kabaktepe Köyü, Seyyid Mahmûd Baba ÇAĞIRGAN – Zıhar – Alucra – Giresun, Seyyid Hasan Baba ÇAĞIRGAN – Tekke – Gümüşhane, Seyyid Nasûhî Baba ÇAĞIRGAN – Şingah – Bayburt, Seyyid Muhammed Baba ÇAĞIRGAN – Kop Köyü – Bayburt. Beş kardeşin yaşça en büyüğü Seyyid Ahmed Baba'nın

soyundan gelenler bu köyde yaşamaktadır. Dergah evi (ocak olarak), ailesi tarafından muhafaza edilmektedir.

Kürtün Evliyaları

Kürtün'ün Osmanlılar zamanındaki ismi Kürtün Cezere olup Cezere denilen yerin Kürtün bölgesinin idare merkezinde bir kale olduğu, Sinan Bey'in Trabzon'daki kulaklı Çeşme kitabesinden anlaşılmaktadır. Bölgeye yaklaşık olarak 1030'larda Türk akınlarının başladığını görmekteyiz. İlçenin güneyinde bulunan Torul ilçesinin isminin Tuğrul Bey'e dayandırılması bu bilgiyi doğrulamaktadır. Bölgeye gelen ilk Türk boyunun Çepniler olduğu bilinmektedir. Hatta günümüzde Çepni ismi Karadeniz sahilinde ve iç kesimlerde yaşayan halk için kullanılmaktadır. Osmanlılarda Müslüman ahali daha çok tarım ve hayvancılıkla uğraşmakta, ticaret ise çoğunlukla gayrimüslimler tarafından yapılmaktaydı. Bu yüzden olsa gerektir ki ticari anlamda daha elverişli bölgeler olan sahil kesiminde ve tarihi Trabzon-Erzurum yolu istikametinde olan bölgelerde nüfus yapısı olarak farklı millet (Rum, Ermeni) ve dini inançlar görülse de Kürtün yöresinde daha çok Türk-İslam unsurunun yaşadığı görülür. 1515 yılı Osmanlı kayıtlarından da anlaşılacağı gibi Kürtün yöresi ekonomik potansiyeli fazla olmamasına rağmen bölgenin önemli yerleşim yerlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. 1515 yılı Vilayet-i Çepni Der Liva-i Trabzon (Trabzon Sancağına Bağlı Çepni Yöresi) kayıtlarına göre, Kürtün Livasında Kürtün'e bağlı yedi nahiye bulunmaktadır. Kürtün'e bağlı olan ancak 1515 yılı kayıtlarına "köy" olarak geçmeyen, sürekli yerleşimin olmadığı yerler de

mevcuttur. Bu gibi yaylak (yayla) olarak kayıtlarda yer alan köyler Dirlik sistemine göre dağıtılmış ve kayıtları günümüze kadar gelebilmiştir. Günümüzde çevre ilçeler ve Kürtün'ün gelişmişlik düzeyi göz önüne alındığında o dönemde Kürtün'ün bölgede daha etkili bir idare merkezi olması yadırganabilir. Ancak bu bölgede Türk İslam nüfusunun daha fazla olması, Osmanlı'nın da hakimiyetini bu nüfus üzerinde tesis edeceği düşünülürse bölgedeki konumu ve nüfus yapısı itibarı ile Kürtün'ün Osmanlı için önemi ortaya çıkacaktır.

İlçede ayrıca Süme Gözetleme Kulesi, Sarıbaba Değirmen Köprüsü, Söğüteli Camii, Söğüteli Yıkık Kilise, Meryem Ana Kilisesi I, Orta Mahalle Köprüsü, Orta Mahalle Çeşmesi, Orta Mahalle Çeşmesi II, Meryemana Kilisesi II, Meryemana Kilisesi III gibi tarihi yapılar bulunmaktadır[23].

Şeyh Mehmed Efendi, Hz. Peygamber'in soyundan gelmekte olup 1892-1910 yıllarında Kürtün'e bağlı Taşlıca köyünde şeyhlik yapmış olduğu arşiv kayıtlarından anlaşılmaktadır[24]. Kendisine bu yıllarda maaş bağlanmıştır. Mensup olduğu tarîkat ve tekkesi hakkında ise bir bilgi yoktur.

---

23 2008 Yılı Gümüşhane Yüzey Araştırması. Süleyman ÇİĞDEM, Haldun ÖZKAN, Hüseyin YURTTAŞ

24 Gümüşhane'nin Kültür Ve Sanat Hayatından 40 Biyografi. M. Muhsin Kalkışım-Kemal Sayla. Gümüşhane Üniversitesi Yayınları. 2013

Orta Asya'dan başlayan kitleler halindeki göçler münasebetiyle çeşitli Türk oymakları genellikle batıya doğru ilerlemişlerdir[25]. Bölgeye gelen ilk Türk boyu Çepnilerdir. Selçuklu Sultanı Tuğrul Beyin kuzeydoğu seferi sırasında otağını Torul'da kurmasına izafeten Ardasa diye anılan ilçe, zamanla Torul adını alır. Papalık elçisi Ruy González de Clavijo 1404 yılında bölgeye geldiğinde Torul'un Kabasitas ailesinin kontrolünde olduğunu belirtmiştir[26]. Torul Kalesi'nde ikamet eden bu aile, Bizans Döneminde Zigana Vadisinin bir bölümünü kontrolleri altına almışlardı. Osmanlı kuvvetlerinin Zigana Vadisini kontrol altına almak amacıyla düzenlediği seferde, Kabasitas ailesi kaleyi terk etmiş ve böylelikle kale ve şehir 1481 yılında Osmanlı hakimiyetine girmiştir. 15. yüzyıl sonlarında Torul nahiyesinin 28 köy ve 3 mezrası varken, kaza genelinde biri Müslüman ve 210'u Gayrimüslim olmak üzere toplam 211 hanede tahmini 1100 kişinin yaşadığı düşünülmektedir. İlerleyen yıllarda imar ve madencilik faaliyetlerinin yaygınlaşması nedeniyle nahiyeye hem Müslüman hem de Gayrimüslim göçleri yaşanmıştır. 1876 yılında Torul kazasının 49 köyü bulunmaktadır. Ayrıca bu esnada Kürtün de nahiye olarak Torul kazasına

25 http://www.gumushane.gov.tr/torul
26 https://tr.wikipedia.org/wiki/Torul

bağlıdır. Bu tarihlerde Torul kazasında 1876 yılında Torul'un belediye teşkilatı kurulmuş olup, ilk belediye başkanı da Hüseyin Bey'dir. Yerleşim 1877-1878 Osmanlı-Rus harbinde (93 Harbi) bir miktar göç vermiştir. 1903 senesinde kasabada hükûmet konağı, cami ve kilise gibi ibadethane, rüştiye mektebi, 18 han, 45 dükkan, 5 fırın, 4 otel ve 10 kahvehane bulunmaktadır. 1914 yılına gelindiğinde kaza nüfusu oldukça artmış ve 29.686 Müslüman, 30.457 Rum ve 24 Ermeni olmak üzere nüfus 60.257 kişi olmuştur. I. Dünya Savaşı sırasında (Ağustos 1916) Rus ordusu yöreyi ele geçirmiştir. Rus işgali esnasında yaşanan çatışmalar ve işgal sırasında tahrip olan yerleşim 1917 Sovyet Devrimi'nden sonra Rusların geri çekilmesiyle, Türk askerleri gelmeden önce Torul Ermeni çeteleri tarafından yakılması nedeniyle harap olmuştur.

19. yüzyılın başlarında yazıldığı anlaşılan Osmanlı Devleti'nin idari taksimatına dair bir defterde Gümüşhane'nin nahiyesi olarak geçer. 1886 tarihli salnamede Torul, Gümüşhane Sancağı'nın kazası olmuştur. 1890'da Trabzon'un kazası olarak kaydedilen Torul'da, 1893'de yapılan sayım kayıtlarına göre nüfus 36.137 kişi olup Gümüşhane Sancağı'nın en büyük kazasıdır. Cumhuriyet Döneminde Gümüşhane'ye bağlı bir ilçe merkezi olmuştur.

Yıldız Köyü Kilise Camii (Güngör Üçüncüoğlu Camii - 1994): 13.20x10.50 m. boyutlarınddır. Cami, kiliseden dönüştürülmüştür. Üç nefli bazilikal plandaki

yapının apsisleri önüne çekilen duvarla bu kısım yapıdan ayrılmış, içerisi dikdörtgen mekanlı hale dönüştürülmüştür. Güney duvarının ortasına çini mihrap yerleştirilmiştir.

Yıldız Köyü, Torul'un 14 km. güneybatısındadır. Köyün hemen girişindeki köprü 26.00 m. uzunluğunda, 3.85 m. genişliğinde ve 9.00 m. yüksekliğinde olup güneydoğusu kısmen yıkık durumdadır. Harpuşta tarzındaki köprü, yanında yaptırılan yeni köprü nedeniyle kullanılmamakta, bu da köprünün daha çabuk tahrip olmasına neden olmaktadır.

Yıldız Köyü ve Torul yolu üzerindeki II. köprü harpuşta köprüler grubunda tek gözlü olup 28.00 m. uzunluğunda, 3.60 m. genişliğinde ve 7.10 m. yüksekliğindedir. Köprü kemeri kesme taş malzemedendir ve 13.40 m. açıklığa sahiptir. Diğer kısımlar moloz taş malzemelidir.

Çit Deresi Köprüsü, Torul-Altınpınar yol ayrımı üzerinde tek gözlü köprü harpuşta köprüler türündedir[27]. Sivri kemerli köprünün kemer açıklığı 14.50 m., 20.00 m. uzunluğunda, 3.15. m. genişliğinde ve 10 m. yüksekliğindedir. Eğimi fazla değildir. Kemerin yan yüzleri kesme taştan, tempan ve kemer içi moloz taştan

27 Harpuşta, dış etkenlere karşı açık duvarların ve çatı parapetlerinin üzerini örterek yağmur ve karın birikmesini engelleyen yapı elemanıdır.

yapılmıştır[28]. Üzerinde kitabe bulunmayan köprü Osmanlı Dönemine aittir[29].

Büyük Çit Köyü, Torul'un 10. km güneybatısındadır. *Büyük Çit Camii* tek kubbelidir ve kubbeye tromplarla geçilen caminin mihrabı sonradan Kütahya çinisi ile kaplanmıştır[30]. Torul çevresinde şu ana kadar karşılaşılan en eski cami olduğu düşünülmektedir. Caminin ne zaman yapıldığını gösteren kitabesi bulunmamaktadır. Kare planlı caminin duvar uzunlukları 8.75 m. ve 8.80 m. arasında değişmektedir. Köyün yaşlıları, caminin döşemeleri değiştirilirken çıkarılan bir kitabeye göre yapının 700 yıllık olduğunu söylüyorlarsa da kitabe mevcut olmadığı için bunu netleştirmek mümkün olamamıştır[31].

Yıldız Köyü *Kilise Camii*, kiliseden dönüştürülmüştür. Üç nefli bazilikal plandaki yapının apsisleri önüne çekilen duvarla bu kısım yapıdan

---

28 Köprünün taşıyıcı taş duvarı; köprü yapısında bulunan selyaranlar da genellikle tempan duvarının bir parçası olarak yapılır.

29 Yılı Gümüşhane Yüzey Araştırması. Süleyman ÇİĞDEM, Haldun ÖZKAN, Hüseyin YURTTAŞ

30Tromp, kare mekandan kubbe yuvarlağına geçişi sağlayan ve küçük tonoz biçiminde örülen bir geçiş ögesidir. Tromp, üzeri örtülecek mekanın köşelerine yerleştirilerek bu alanın planını sekizgen hale getirir. Böylece daire planlı kubbenin oturtulabilmesi için daha elverişli bir alt yapı hazırlanmış olur.

31 2003 Yılı Gümüşhane Yüzey Araştırması. Süleyman ÇİĞDEM, Haldun ÖZKAN, Hüseyin YURTTAŞ

ayrılmış, içerisi dikdörtgen mekanlı hale dönüştürülmüştür. Güney duvarının ortasına çini mihrap yerleştirilmiştir. 1994 yılında camiye çevrilirken doğu cephesi hariç diğer cepheler sıvanmış, kuzey cephenin ortasına bir giriş eklenmiştir. Dıştan orijinalliğini koruyan apsis kısmı yöresel mimarî tarzı aynen yansıtmaktadır[32].

Meryem Ana Manastırı (Panagia Theotokos), Büyük Çit Köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. Manastıra, ana yoldan ayrılıp harpuşta bir köprüden geçilerek yaklaşık yarım saatlik yaya yürümeyle patika bir yolla ulaşılmaktadır. Bu bölgedeki manastırlar içerisinde en iyi korunabilmiş olan manastır burasıdır. Arazinin eğimine uygun olarak inşa edilen moloz taş malzemeli duvarlar, yaklaşık 4 m. yüksekliktedir. Manastır 80x40 m. ölçüsünde bir duvarla çevrilidir. Orta kesimin kuzey duvarına daha yakın olarak yerleştirilmiş kilise inşa edilmiştir. Büyük ölçüde tahrip edilmiş olan manastırın, hizmet binalarını bünyesi içerisinde bulundurduğu anlaşılmaktadır[33].

Büyük Çit/**Emirler Mahallesi Kilisesi,** Üç nefli, tek apsisli, sekiz sütunlu kilisenin üzeri beşik tonoz örtülüdür. 10.20x5.50 m. ebatlarında olan kilisenin güney cephesin de yer alan kiborion tarzındaki girişi yıkılmış

32 2003 Yılı Gümüşhane Yüzey Araştırması. Süleyman ÇİĞDEM, Haldun ÖZKAN, Hüseyin YURTTAŞ

33 2003 Yılı Gümüşhane Yüzey Araştırması. Süleyman ÇİĞDEM, Haldun ÖZKAN, Hüseyin YURTTAŞ

durumdadır[34]. Bölgedeki sağlam kiliselerden biridir. Kapı, pencere söveleri ve atkı taşlarında düzgün kesme taş, duvarlar da ise az düzeltilmiş moloz taş kullanılmıştır, içeride duvarlar ve tonozlar sıvalıdır[35].

Gülaçar Esentepe Camii Gümüşhane'nin Torul İlçesi'nin Esentepe Mahallesi (Artebel)'nde bulunmaktadır[36]. Caminin üzerinde H. 1214-M. 1799 tarihini taşıyan beş satırlık orijinal kitabesi bulunmaktadır.

Ayrıca, Güvemli/Baş Mahalle Camii, Güvemli/Kirazcık Mahallesi Şapeli, Güvemli/Düzler Mevkii Kilisesi, Güvemli(Haviyana)A/artlı Kilise, Güvemli (Haviyana) / Veredon Kilisesi, Güvemli Köprüsü, Altınpınar/Güneşli Mahallesi Kilisesi, Altınpınar/Güneşli Mahallesi Şapeli, Altınpınar Nahiyesi Mezarlığı, Altınpmar/Colaşana Gözetleme Kulesi, Güzeloluk Köyü Cami, Güzeloluk Köyü Kilisesi, Gümüştuğ/Baş Mahalle (Avliyana) Kilisesi, Gümüştuğ/Dere Mahallesi Kilisesi II, Gümüştuğ/Dere Mahallesi Şapeli, Gümüştuğ/Dere Mahallesi Kilisesi I,

---

34 Kiborion Planlı Kiliseler. Yan nefler çıkartılıp tümü kubbeyle örtülü bir mekan oluşturulmuştur. Daha küçük boyutlarda inşa edilen bu plan tipindeki yapılar, kalabalık cemaatlere hitap edememesi ve kubbenin yanlardan yeterince destek görmemesi nedeniyle fazla yaygınlaşmamıştır.

35 2003 Yılı Gümüşhane Yüzey Araştırması. Süleyman ÇİĞDEM, Haldun ÖZKAN, Hüseyin YURTTAŞ

36 Haldun Özkan. Gümüşhane'de Ahşap Tavanlı Camiler

Gümüştuğ/Balcılar Mahallesi Şapeli, Gümüştuğ/Balcılar Mahallesi Kilisesi, Gümüştuğ/Dere Mahallesi Köprüsü , Gümüştuğ/Orta Mahalle Köprüsü I, Gümüştuğ Balcılar Köprüsü, İlecik Köprüsü, Kopuz Kale, Kopuz Köyü Kilisesi , Kopuz Köyü Köprüsü I-II-III ilçede bulunan tarihi yapılardan bazılarıdır.

Şiran Evliyaları

Şiran bölgesi uzun süren Bizans egemenliğinin sonlarına doğru Bizans-Sasani mücadelesine sahne olmuş, Sasanileri ortadan kaldıran Arapların akınları sonucu Bizans-Arap mücadelesi ile bölgedeki kaotik durumdan faydalanmak isteyen Gürcü ve Ermeni beylerinin saldırılarına maruz kalmıştır. Malazgirt Meydan Muharebesi sonrasında Türk akınlarına sahne olan bölge, Mengücek Gazi tarafından kurulan Mengücek Beyliği hakimiyetine girmiştir[37]. 1228'de Anadolu Selçuklularının hakimiyetine giren bölge, Kösedağ Muharebesi sonrasında da Moğol-İlhanlı hakimiyetine geçmiştir. Daha sonra Eretna Beyliği, Erzincan Beyliği, Karakoyunlular ve Akkoyunlular'ın egemenliğine giren bölge, şiddetli süren Karakoyunlu-Akkoyunlu mücadelesinin ardından 1457'de kesin olarak Akkoyunlu hakimiyetine geçmiştir. Ancak bölge kısa süre sonra da Akkoyunlu-Osmanlı mücadelesine sahne olmuş ve 1473'te yaşanan Otlukbeli Muharebesi akabinde kesin olarak Osmanlı hakimiyetine katılmıştır.

---

37 Emir Mengücek, Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Alp Arslan'ın komutanlarından, 1080'de Mengücekliler Devleti'nin kurucusudur. Mengüceklilerin ilk vatanları Kemah ve Erzincan dolaylarıdır. Daha sonra sınırları içerisine Şarkikarahisar ve Divriği yörelerini de katmışlar, başkentlerini Divriği'ye taşımışlardır. Mengücek Bey öldükten sonra yerine oğlu İshak Bey geçti. Onun zamanında toprakları Danişmendliler tarafından alındı.

Osmanlı hakimiyetine girdikten hemen sonra bölgede tahrir yapılmış olup yerleşim Şarki Karahisar (Şebinkarahisar) sancağına bağlı bir nahiye merkezi konumunda görülmektedir. Uzun yıllar süren savaşlar nedeniyle harap halde olan Şiran bölgesinde Osmanlının yürüttüğü iskan politikaları ve bağlanan köyler nedeniyle Şiran, önemli bir nahiye konumuna gelmiştir. 1642 tarihli avarız defterinde kaza merkezi konumunda gözüken yerleşim ilerleyen yıllarda yeniden nahiye konumunda görülmektedir. 1642 tahririne göre merkez köyüyle birlikte 62 köye sahip olan nahiye merkezinde sadece Hristiyanlardan oluşan 49 hane bulunmaktadır. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde yerleşimden Hristiyan ve Müslümanların birlikte yaşadığı bir yer olarak bahsetmiştir ki bu durum yerleşime dışarıdan Müslüman nüfusun yerleştirildiğini göstermektedir. 1642 kaydına göre nahiyeye bağlı köylerden 27'sinde Müslümanlar, 5'inde Hristiyanlar, 29'unda Hristiyan ve Müslümanlar birlikte yaşarken bir köyün de o tarihte boş olduğu görülmektedir. 1887 yılında Şiran kazası; Uluşiran, Korzaf, Sarıca, Aşağı Tesrun ve Seydi Baba nahiyelerinden oluşmakta olup, kaza genelinde 2.282 hanede de 13.086'sı Müslüman, 1.399'u Rum ve 208'i Ermeni ve geri kalanı da yabancılardan olmak üzere toplam 15.002 kişi yaşamaktadır. Bu tarihte kaza genelinde 22 cami-mescit, 5 medrese, 12 kilise-manastır olmak üzere dini yapılar ile 1 han, 1 hamam, 20 dükkan bulunmaktadır. 1893 yılında yaşanan kıtlık nedeniyle de Şiran kazasından Trabzon Vilayetinin sahil yerleşimleri,

Erzurum vb. yerlere göç yaşanmıştır. 1894 yılında Şiran'da belediye teşkilatı kurulmuş olup ilk belediye başkanı da Lütfullah Bey olmuştur. 1903 yılında 100 civarında hanenin bulunduğu kasaba merkezi, Mehdi Efendi, Hacı Kasım, Uzun Şecaaddin, Emirler-i Cedid ve Mümya mahallelerinden oluşmaktadır. 1904 yılında Şiran kazasının genelinde; 15.247 Müslüman, 1.947 Rum ve 225 Ermeni yaşamaktadır. 1907 ve 1908 yıllarında yaşanan kuraklık sonuncunda meydana gelen kıtlık nedeniyle özellikle köylerinden olmak üzere kaza genelinden Karadeniz sahilleri başta olmak üzere dışarıya yoğun göçler yaşanmıştır. Şiran, I. Dünya Savaşı esnasında Ruslar tarafından ele geçirilmese de Kelkit'in Ruslar tarafından ele geçirilmesinden endişelenen halk, Ruslar çekilene kadar yerleşimi terk etmiştir. Yerleşim işgale uğramasa da küçük bir kasaba niteliğinde olması nedeniyle sahipsizlikten dolayı yağmalanmış ve büyük oranda tahrip olmuştur. 20 Nisan 1924 tarihli "Teşkilat-ı Esasiye Kanunu"nun 89. maddesi uyarınca Gümüşhane ilinin kurulmasıyla Şiran'da bu ilin ilçesi olmuştur. Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarında yerleşime yeni hükûmet konağı, belediye binası ve çeşitli tesisler yapılmak suretiyle imar faaliyetlerinde bulunulmuştur.

Ara Köy Camii üzerinde yapım tarihi ile ilgili herhangi bir yazıt yoktur ancak, içeride sac levha üzerinde yazılmış 1870 tarihi bulunmaktadır. Plan kuruluşu olarak dört ahşap direkli, ahşap örtülü bir

camidir. Son cemaat yeri ve minaresi yoktur. Caminin kapısı ve minberi orijinaldir.

Telme Köyü Mescidi Gümüşhane'nin Şiran İlçesi'nin 10 km kuzeydoğusunda Telme Köyü içerisindedir[38]. Mescit üzerindeki kitabesinde H. 1265-M. 1849 tarihinde yapıldığı kayıtlıdır

Karaca Baba Hazretlerinin Horasan erenlerinden olduğu ve yöreye gelip yerleştiği kabul edilir. Türbesi ilçeye hakim bir tepe üzerinde bulunmakta ve önceleri dikdörtgen olan türbenin 2009 yılında kubbeli, pencereli ve sekizgen şeklinde yapıldığı nakledilmektedir[39].

Şiran ilçe merkezinin ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. İlçe merkezinin kuruluşu hakkında şu rivayetler vardır. Birinci rivayet ilçe merkezine ilk gelen kişinin bugün ilçede türbesi bulunan Karaca Baba olduğudur. İkincisi ise Ahlat dolaylarından gelen bir kervanın o zamanlar ormanlık bir bölge olan ilçe merkezinden geçerken develer deve yokuşunda yorulurlar. Dinlenmek için Hacıoğlu Mahallesindeki (günümüzde Kelkit yolu üzerinden ilçe girişinde bulunan) çeşmenin başında mola verilir. Bölge kervancıların hoşuna gider ve bir daha burayı terk etmezler. Diğer rivayet ise Evliya Çelebi'nin

38 Haldun Özkan. Gümüşhane'de Ahşap Tavanlı Camiler
39 Bekir CELEP. Şiran Geçmişin İzleri. Şiran Eğitim Ve Kalkınma Vakfı Kültür Eserleri Serisi

Seyahatnamesinde söz ettiği ilçe merkezi için Karacalar diye yaz kış görünen karaca hayvanlarının bu bölgede çok olmasından kaynaklandığıdır.

Kızın (Koca) Evliya türbesi, ilçe merkezi ormanının Mertekli tarafına bakan kısmındadır. Karaca Baba türbesine yakın bir mesafede olmakla birlikte ilçede bilinmediğinden pek ziyaret edilmez[40].

Gümüşhane'den Şiran'a giderken Çilhoroz Dağı üzerinde, Şiran'ın sekiz km. doğusunda Şiran-Kelkit yolunun 20 m. solunda **Firdevs Hanım Türbesi** yer almaktadır. Girişteki lento üzerinde orijinal kitabesi bulunmaktadır[41]. Kitabesinden bu türbenin şehit olan Firdevs Hanım için 1557 tarihinde yapıldığı anlaşılmaktadır. Şiran Yunus Emre İlkokulu bahçesindeki üzerinde iki satırlık yazı bulunan kitabenin de Firdevs Hanım Türbesine ait olduğu belirtilmektedir.

"O mübarek Şehit Firdevs Hatun…
Torul…ve anne ve babasına…"

Önceleri, türbenin dikdörtgen şeklinde yapılmış olup etrafında çok sayıda kitabeye benzer yazıların bulunduğu söylenmektedir. Zamanla türbe tahrip edildiğinden 1980'li yıllarda sekizgen şeklinde yeniden inşa edilmiştir.

---

40 Bekir CELEP. Şiran Geçmişin İzleri. Şiran Eğitim Ve Kalkınma Vakfı Kültür Eserleri Serisi-1

41 Lento, yapılarda kapı ve pencere gibi dikey boşlukların üzerine yatay olarak konulan ve duvarın devam etmesini sağlayan mimari bloktur.

Fakat bu kitabelerden sadece yukarıda sözü edilen kısım tahrip edilmiş şekilde bulunmuştur. Hatta bu kitabenin bir parçası da Şiran eski ortaokulunun kenarında uzun yıllar bekledikten sonra türbenin içine konulmuştur. Yine birçok yazının türbenin duvarlarında kullanıldığı göze çarpmaktadır. Bunlar zamanla tahrip olduğundan okunamamıştır.

Firdevs Hanım Türbesi plan bakımından, içten ve dıştan sekizgen planlı ve tek katlı olarak düzenlenmiştir. Cenazelik bölümü yoktur. Türbenin kuzey cephesinde giriş, diğer üç yönde birer dikdörtgen pencere açılmıştır. Kubbesi yenilenmiş, basit bir sacla kaplanmıştır. Türbe içten sıvanarak yeşile boyanmıştır. İçerisinde bir de sanduka bulunmaktadır. Düzgün kaliteli kesme taş malzemeden inşa edilmiştir.

Bir rivayete göre, İsababa Hazretlerinin gelini olup gelen gidene bıkıp usanmadan hizmetlerinden dolayı keramet sahibi olarak görülür ve herkes tarafından sevilir. Gelinebe gibi kervancı kızıdır ve tekkeye kervan ile gelerek konakladıktan sonra burada kalmıştır.

Bir diğer rivayete göre ise Firdevs Hatun Torullu bir bezirganın kızıdır. Bu bezirganın yedi kızı varmış. Her gittiği yerde tekkelerde konaklarmış. Her tekke veya zaviyede bu kızlarından biri kalarak gelen gidene hizmet ederlermiş. Fakat bu kızlardan hiç biri hayatta kalmamış hepsi de daha genç yaşta ölmüşler. Firdevs hatun da bu kızlardan birisi olup genç yaşta ölür ve babası da her

kızına bir türbe yaptırdığı gibi Firdevs hatuna da bu türbeyi yaptırmıştır.

İsababa ilçede pek bilinmeyen evliyalardan birisidir. Çünkü Şiran Kelkit karayolu üzerinde bulunan Firdevs hatun türbesinin hemen karşısındaki yükselti üzerinde yer alan kabirde yatmaktadır. İsababa Hazretleri'nin Seydibaba Hazretlerinin kardeşi olduğu ileri sürülür[42].

Koyun Baba türbesi Şiran ilçe merkezinin batısında üç km mesafede bulunan Koyun Baba köyünde bulunmaktadır. Kendisi, kişiliği, kimliği hakkında kesin bilgi ve rivayet bulunmaz. İlçede çok tanınan evliyalardan biri olup zamanla türbesi, ilçe insanının ziyaret ederek dualarını yaptıkları bir yer haline gelir[43].

Çipilli Baba türbesi, Mertekli köyü ile Sarıca köyleri arasındadır. Hakkında pek bilgi olmadığı gibi pek de ziyaret edilmez, ama ilçede herkes tarafından Çipilli Baba olarak tanınır[44].

Horoz Baba ve **Büyük Evliya** türbeleri Sarıca köyü yakınlarında bulunmaktadır. Vaktiyle sık sık ziyaret edilen yerlerden biri iken, hatta Şeyh-i Şe(i)yrani

---

42 Bekir CELEP. Şiran Geçmişin İzleri. Şiran Eğitim Ve Kalkınma Vakfı Kültür Eserleri Serisi-1

43 Bekir CELEP. Şiran Geçmişin İzleri. Şiran Eğitim Ve Kalkınma Vakfı Kültür Eserleri Serisi-1

44 Bekir CELEP. Şiran Geçmişin İzleri. Şiran Eğitim Ve Kalkınma Vakfı Kültür Eserleri Serisi-1

hazretlerinin de sık sık, burada namaz kıldığı söylenenler arasındadır- zamanla unutularak yalnızlığa terk edilmişlerdir[45].

Burgu veya **Burga Baba** evliyası Gavur dağının 2953 rakımlı zirvesinde yatmaktadır[46]. Anlatıldığına göre burada bir Osmanlı generali medfundur. Civar köylerde Burgu Babanın asıl adının Barak Baba olduğuna inanılır.

Burgu Baba tepesinin yüksekliği sebebiyle ziyaretçisi azdır. Ancak bu tepeye yakın olan Kırıntı ve Yeniköy gibi köylerde yaşayanlar, zaman zaman ziyaret etmektedirler. Hatta eski yayla kültürünün silinmediği günlerde yayladan inmeden bir gün önce Burgu Baba tepesine çıkılır, kurbanlar kesilir, dualar yapıldıktan sonra yayladan inilirmiş. Günümüzde bunun yerini Kırıntı köyü tarafından tüm ilçe adına Burgu Baba şenlikleri düzenlenmektedir. Bu şenlik boyunca ayağına, dizine güvenenler Burgu baba tepesine çıkarak ziyarette bulunurlar[47].

Ahmet Dede türbesi, ilçeye 15 km. mesafedeki eski ismi Sifon olan *Yedibölük* köyü mezarlığında

---

45 Bekir CELEP. Şiran Geçmişin İzleri. Şiran Eğitim Ve Kalkınma Vakfı Kültür Eserleri Serisi-1

46 Bekir CELEP. Şiran Geçmişin İzleri. Şiran Eğitim Ve Kalkınma Vakfı Kültür Eserleri Serisi-1

47 Eskiden Şenlikler, yayladan göçün köye indiği son gün yapılırdı. Önce Burga Baba tepesi ziyaret edilir, sonra daha aşağıdaki şenlik alanına inilerek kurban kesilirdi. Suda haşlanarak pişirilen etin yanında, zirveden getirilen karın karıştırıldığı yoğurt ve un helvası yenirdi. Günümüzde yaylacılık geleneği kalmadığından, önceden tespit edilen bir günde daha geniş kapsamlı şenlikler düzenleniyor.

bulunmaktadır. Köye ilk yerleşen erenlerden biri olduğu tahmin edilmektedir. Köy halkı tarafından sık ziyaret edilen türbelerin başında gelmektedir. Köyde ayrıca **Paşa Dede** türbesi bulunmaktadır[48].

Horasan Erenlerinden Seyyid Nurullah, ilçeye 25 km. mesafede bulunan Atik Aluçlu köyüne yerleştikten ve zaviyesini kurduktan sonra köyün ismi Seydibaba'ya dönüşür. Seydi Baba hakkında anlatılan menkıbeler şöyledir[49].

Seydi Nurullah Hazretleri Aluçlu köyünün yerini beğendikten sonra namaz kılmak ister. Fakat o yıllarda köyün yerinde su bulunmamaktadır. Abdest almak için asasını yere vurup biraz bekler, su akmayınca suya neredesin diye seslenir, kayalardan ses gelir Mekke'den yeni yola çıktım der ve su taştan aşağı damla, damla akmaya başlar. Suyun Mekke'den geldiğine inanılarak kutsal sayılır. O günlerde ismi Damlapınar olan suyun başına cami yaptırılarak köy yerleşime açılmış olur.

Seydi Nurullah Hazretleri köyde bir zaviye açarak çevresine daha iyi hizmet vermek ister. Bu isteğini annesine iletince; annesi oğlunun bu isteğine karşı çıkar. Çünkü öyle her önüne gelen zaviye, tekke, vakıf kuramaz. Hırlımı, hırsız mı, ölçülüp biçildikten sonra ancak zaviye kurulmasına izin verilmektedir. Onun için ana yüreği, derler ya sızlamaya başlar ve oğlunun bu isteğine karşı çıkar. Seydi Nurullah Hazretleri annesine yalvarır, yakarır izin alır ama bir de istekte bulunur. "Anneciğim ben gittikten sonra şu kapımızın önünde her gün üstüne oturduğum taş var ya onu sürekli kontrol et

48 www.yediboluk.com/

49 Bekir Celep. Şiran. Şiran Eğitim ve Kalkınma Vakfı Kültür Eserleri serisi

baktın ki ısınıyor hemen üzerine su dök", der. Annesinin elini öptükten sonra yollara düşerek Erzurum Eyaletine varıp yöneticilerin kapısına dayanır, isteklerini anlatır ve derviş olduğunu ima eder.

Seydi Nurullah Hazretlerini dinleyen yöneticiler, "şunu bir imtihan edin bakalım gerçekten derviş mi yoksa dolandırıcı mı, haydi atın şunu fırına eğer şeyh ve derviş ise kendini kurtarsın yok eğer dolandırıcılardan ise bırakın yansın gitsin", derler ve Seydi Nurullah Hazretlerini yanmakta olan fırına atarlar.

Bu sırada Seydi Nurullah Hazretlerinin annesi köyde ahırda inekleri sağmaktadır, aniden yüreğinin sızladığını hissedince elindeki bir kova sütle kapının önündeki kara taşa koşar elini atar bakar ki taş ısınmaya başlamış, eyvah diyerek elindeki kova ile getirmiş olduğu sütü taşın üzerine döker ve taşı soğutur. Erzurum'da fırında bir müddet kalan Seydi Nurullah Hazretlerini çıkarmak için fırının kapısını açarlar ki Seydi Nurullah hazretleri ateşin üzerine oturmuş tespih çekerek zikir ediyor, sadece alnında bir damla ter oluşmuş. O terin de annesinin taşa biraz geç ulaşmasından oluştuğu rivayet edilir. Bunun üzerine Seydi Nurullah Hazretlerini hemen fırından çıkarırlar özür dilenir, para, pul teklif edilir. Seydi Nurullah Hazretleri bunların hiç birini kabul etmez. "Dünya malında gözüm yok", diyerek sadece zaviye açmak için izin fermanını ister. Yöneticiler de gördükleri manzara karşısında itiraz etmeden zaviye kayıtlarını yaparak ferman buyurup yola çıkarırlar.

Torunu Şeyh Yusuf Bin Şaban'a ait 1431 tarihli hüccetin giriş kısmı şöyledir.

"..Vakıf Hazretleri dünyanın fani, ahretin baki olduğunu, aynı zamanda dünyanın kibir evi, ahretin ise sevinç evi ve ebedi kalınacak yer olduğunu, nimetlerinin

dolup taşıcı bulunduğunu, dünya nimetlerinin gölge mesabesinde olduğunu, insanların gelip geçici bulunduğunu, ve ebedi nimetlerden yararlanmanın ancak ve ancak vakıf yapmak olduğunu, Allah katında sevaplara mazhariyat kazandırıldığını bilerek vakfını yapmıştır. Çünkü Cenab-ı hakk'ın, "öyle bir gün gelecek ki o günde mal ve çocuklar fayda vermeyecek. Ancak kişinin salim ve her türlü kötülüklerden arınmış kalbi ile Allah'a (c.c) varacağı hali fayda verecektir."

Mezarlık içerisinde Seydibaba'ya ait olduğu ifade edilen mezarın önüne bir mihrap yerleştirilerek üzeri açık, etrafı duvarlarla çevrilmiş bir namazgah düzenlemesi alışılmışın dışında bir uygulama olarak görülmektedir[50]. Girişi kuzeybatı köşeye yerleştirilerek doğrudan yola açılmaktadır. Namazgahın içinde, kesme taştan yapılmış küçük bir mihrap bulunmaktadır. Mihrap düz kavsaralı, çevresi silmelerle sınırlandırılmış, sade bir düzenlemeye sahiptir. Namazgahın kuzeybatı köşesinde Seydibaba'nın mezarı bulunmaktadır. Doğu duvarı, orijinal batı duvarı ise yenilenmiştir. Namazgahın kuzey duvarının dışına da bir hayırsever tarafından yapılmış sanatsal özeliği olmayan basit bir hayrat çeşme konulmuştur.

Yıllardır üstü açık olarak ziyaret edilen türbe günümüzde restore edilerek üstü kapalı bir türbe haline getirilmiştir. Seydi Nurullah Hazretleri bu türbe içerisinde hanımı ile beraber yatmaktadır.

Seydibaba Türbesi ve Namazgahı Köyün doğu mezarlığı içerisinde, mezarlık duvarına bitişik, etrafı üç yönden 1.45m. yüksekliğindeki duvarla çevrilmiş, 6.86 x 6.86 m. ölçülerindeki bir türbe-namazgah bulunmaktadır.

50 Haldun Özkan Gümüşhane'de Osmanlı Dönemi Türbeleri

Seydibaba'nın asıl isminin Seyyidi Nurullah Kuddusi ve Horasan'dan Anadolu'ya göç eden bir şeyh olduğu ve bu köyde bir zaviye kurduğu öğrenilmektedir[51]. Hz. Ebûbekir'in soyundan geldiği nakledilmektedir. Erzurum'a Horasan'dan gelmiş, ardından fetih hareketleri dolayısıyla Şiran'ın Atik Aluçlu adı verilen beldesine yerleşmiştir ki geldiği bu tarih 1078-1128 yıllarına tekabül etmektedir. Seydi Baba'nın Atik Aluçlu beldesine yerleştikten sonra Erzurum'da yerleştiği bölgenin kendisine vakfedildiği de kaydedilmektedir.

Seydi Baba'nın buradaki yoğun faaliyetlerinden dolayı Atik Aluçlu beldesinin adı daha sonra Seydibaba olarak değiştirilmiştir. Onun bir oğlunun ve bir torunun olduğu kaydedilmektedir. Bazı kaynaklarda tapu tahrir defterine dayanılarak Seydi Baba'nın oğlunun adının Hamza, torununun adının Mûsa olduğu belirtilmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Tapu-Tahrir Defterleri bilgilerine göre zaviye hakkında şu bilgiler verilmektedir. "Seydibaba zaviyesi vakıf gelirleri 1485'de 200 akçe, 1569'da 2000 akçedir. Senelik bu gelirden gündelik 2 akçe zaviye şeyhine, diğer kısmı zaviyede hizmet gören kişilere ve zaviyenin yiyecek, içecek, bakım ve tamirine tahsis edilmiştir." Defter kayıtlarından, zaviyede şeyh olan bazı kimselerin isimlerini de çıkarmak mümkündür. Zaviyenin ilk şeyhi Seydibaba'dır. Seydibaba'dan sonra zaviyede, 1485'den bir müddet önce Şeyh Mehmed, 1485'de Şeyh Yusuf, 1547'de Şeyh Hamza, 1569'da Şeyh Musa isimli kişiler Şeyhlik yapmıştır. Zikredilen bu kişiler, baba-oğul silsilesini takip etmektedir. Zaviyenin çeşitli hizmetlerini

51 Eyüp KUL. 1642 Tarihli Avarız Defterine Göre Şiran Kazası Ve Köyleri

görmeleri için bir kısım kimseler bu işle vazifelendirilmiştir. Nitekim, zaviyede 1547'de 3, 1569'da 1 kişi hizmetkar olarak çalışmaktadır. Üzerinde herhangi bir kitabe bulunmadığı için yapım tarihi tespit edilememiştir. Seydibaba Köyünde yapılan çalışmalar esnasında, köyün tarihçesi ile ilgili olarak muhtarın elinde bulunan bir fermanın Türkçeleştirilmiş metni şöyledir. "Seyyidi Nurullah Kuddüsü sırrıhu Hazretleri, Ebu Bekiri Sıddık Radıyallahu hazretlerinin nesli karyesinde vatan tutmuştur. Bu zat-ı ali kaderin vatan tutmasıyla Aluçlu ismi, Seydibaba namına tebdil olmuştur. Halen bu ad ile yad olunmaktadır. Azizi maşurun ileyh kendisi zaviye açtığına dair umumen fermanlarda meşayıhi kiramdan kutbul arifeyn Seyidi Nurullah Baba kuddüsü sırrıhu hazretlerinin tekkeyi şerifi vakf-ı mülhakatından Erzurum eyaletinde Şiran kazasına tabi Seyyid Baba karyesi ile ahiri cümleleri delalet eder vazıh delildir. Şu kadarki Şiran'a teşrif tarihine ait malumata muvaffak olamadım. Fakat ahfad-ı pakından ve ekabir-i ehlüllahtan Şeyh Yusuf bin Şaban Kuddüsü sırrıhu hazretleri, 834 tarihinde hudud içine alarak evkaf-ı mülhakasını yaptırıp zaviyesini açmıştı…"

Seydibaba köyü mezar taşları Şiran'ın Seydibaba köyünde bulunmaktadır. Mezarlık alanı bir yolla ikiye bölünmüştür ve burada üç grup mezar taşı tespit edilmiştir. ilk gruptaki mezar taşları ortalama 1.60 m. yükseklikte olup üzerlerinde Türkmen boy simgeleri bulunmaktadır. Bunlardan, doğudaki mezarlıkta 6, batıdaki mezarlıkta üç mezar taşı tespit edilmiştir. ikinci gruptakiler ise daha geç tarihli olduğu varsayılan ve lahit şeklinde düzenlenmiş olan mezarlardır ki, bunların üzerinde de ibrik, balta, tepsi, minare ve cami tasvirleri görülmektedir. Üçüncü gruptaki, batı mezarlığında,

sarıklı gövdesiyle birlikte tek blok halinde yapılmış bir mezar taşıdır. Mezar taşları üzerinde herhangi bir tarih bulunmamaktadır, ancak doğu mezarlıkta bulunan bir mezartaşının üzerine boy işareti nakşedilmiş ve Arapça "Allah" yazılmıştır[52].

Seydibaba Köyünde yer alan **Ebehatun** Türbesi, köy halkı tarafından "Gelin Ebe Türbesi" diye de adlandırılmaktadır. 3.70 m. x 2.30 m. ölçülerinde dikdörtgen cenazelik üzerine, 3.32 m. x 1.88 m. ölçülerinde dikdörtgen bir gövde oturtularak kademeli olarak düzenlenmiş iki katlı bir mezar yapısıdır. Türbenin düzgün kesme taş malzemeden yapılmış mimarisi, Türk Sanatındaki geleneksel türbe uygulamasının dışında, farklı bir düzenlemeyle dikkat çeker. Batı cephede, cenazelik bölümüne açılan 0.30 m. genişliğinde ve 0.45 m. yüksekliğinde bir açıklık bulunmaktadır. Türbe gövdesinde kapı veya pencereye yer verilmemiştir. Türbenin kuzey cephesinde iki ayrı kitabe bulunmaktadır. Bunlardan sağdaki 0.21 m. x 0.10 m. ölçülerinde iki satırlık nesih yazıdan türbenin, 1227 H./ 1812 M. yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır. Kuzey taraftaki 0.31 m. x 0.16 m. ölçülerindeki üç kelimelik nesih kitabede ise, "Karabörkoğlu Halil Efendi kanber Sene 1227" ibaresi bulunmaktadır.

Türbe eğimli bir arazi üzerine kurulduğu için, güneyi ve doğusu büyük ölçüde toprak dolgunun altında kalmıştır.

---

52 2003 Yılı Gümüşhane Yüzey Araştırması. Süleyman ÇİĞDEM, Haldun ÖZKAN, Hüseyin YURTTAŞ

Gelin Ebe türbesi de diğer türbeler gibi kaçak kazıcılardan nasibini almıştır. Türbe içerisine bakıldığında defineciler tarafından kazıldığı hemen anlaşılmaktadır.

Şiran ilçe merkezine 25 km mesafede bulunan Eldiğin köyünün doğusunda derin vadilerle yarılmış orta yükseklikte tepeler yer alır. Bunlardan biri de üzerinde Ağbaba diye bilinen yatırın yer aldığı tepedir. Mezarın boyu 21 adımdır. Civar köylüler tarafında ziyaret edilerek kurbanlar kesilir, dualar yapılıp adaklarda bulunulmaktadır[53].

Sinan Baba türbesi *Sinanlı* köyü kabristanında bulunmaktadır. Sinanlı köyüne ilk gelip yerleşen Horasan erenlerinden biri olduğu rivayet edilmektedir. Türbe zaman zaman civar köylüler tarafından ziyaret edilerek kurban kesilip adaklarda bulunulur[54].

Anonim Türbe, ilçenin 6 km. güneydoğusunda, Karaşeyh Köyü ile Çilhoroz geçidi arasında, Karaşeyh Köyünün 2.5 km. doğusunda, Firdevs Hanım Türbesinin ve Şiran-Kelkit yolunun kuzeyindedir. Günümüzde bir kısmı şehitlik ormanı olarak düzenlenen ve bir eski çağ yerleşimi olan höyük üzerindedir. Türbe üzeri açık,

53 Bekir CELEP. Şiran Geçmişin İzleri. Şiran Eğitim Ve Kalkınma Vakfı Kültür Eserleri Serisi-1

54 Bekir CELEP. Şiran Geçmişin İzleri. Şiran Eğitim Ve Kalkınma Vakfı Kültür Eserleri Serisi-1

dikdörtgen planlı olup içerisinde mütevazı bir mezar bulunmaktadır. Üzerinde herhangi bir yazıt veya tarih bulunmayan ziyaret yerinin, son dönemde etrafının duvarlarla çevrilerek şekillendirildiği düşünülmektedir. Yöre halkının önemsediği bir ziyaret yeridir.

Kaynakça

Kitaplar

1. Şikari. Karamanname. Karaman Valiliği ve Karaman Belediyesi Yayını. Hazırlayanlar Metin Sözen, Necdet Sakaoğlu. İstanbul. 2005
2. Bekir Celep. Şiran. Şiran Eğitim ve Kalkınma Vakfı Kültür Eserleri serisi
3. Gümüşhane'nin Kültür Ve Sanat Hayatından 40 Biyografi. M. Muhsin Kalkışım-Kemal Sayla. Gümüşhane Üniversitesi Yayınları. 2013

Tezler

1. İsmail Hacıahmetoğlu. Gümüşhane İl Merkezindeki Türk/İslam Devri Mimari Eserler. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üni. Ankara. 2007
2. Yunus Özger. XIX. Yüzyılda Bayburt (1830-1900). Doktora Tezi. Atatürk Üni. Erzurum. 2007
3. Harun Bostancı. Osmanlı Döneminde Doğu Karadeniz Bölgesinde Kurulan Tekke ve Zaviyeler. Fırat Üni. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ. 2007
4. Murat Sarıhan. Gümüşhane'deki Türk Dönemi Mimari Eserleri. Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Makaleler

1. Haldun Özkan Gümüşhane'de Osmanlı Dönemi Türbeleri

2. Haldun Özkan. Gümüşhane'de Ahşap Tavanlı Camiler
3. Hüseyin Yurttaş. Gümüşhane/Süleymaniye Mahallesi (Eski Gümüşhane) Kültür Varlıkları

4. Hüseyin Yurttaş. Gümüşhane / Köse'deki Kültür Varlıkları
5. 2003 Yılı Gümüşhane Yüzey Araştırması. Süleyman ÇİĞDEM, Haldun ÖZKAN, Hüseyin YURTTAŞ
6. 2008 Yılı Gümüşhane Yüzey Araştırması. Süleyman ÇİĞDEM, Haldun ÖZKAN, Hüseyin YURTTAŞ
7. Eyüp KUL. 1642 Tarihli Avarız Defterine Göre Şiran Kazası Ve Köyleri

Ansiklopedi

1. Karamanlılar. Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi. İstanbul.1977

2. Gümüşhane. Metin Tuncel. TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt 14

WEB

1. http://www.gumushanekulturturizm.gov.tr/
2. http://www.ulukale29.com/
3. www.yediboluk.com/
4. https://www.kelkit.bel.tr/
5. https://www.harsitvadisi.com/
6. http://www.gumushane.gov.tr/torul
7. https://tr.wikipedia.org/wiki/Torul